

Nordens Vårdscenter

Fokus på

U N G E O G N A R K O T I K A

Forord

Selv om ungdom i de nordiske landene nesten ligger lavest i Europa i bruk av illegale stoffer, er det svært viktig å sette ungdom og rus på dagsorden. Rusmisbruk er vanskelig å kombinere med skole og arbeidsliv og faren for å falle utenfor er stor. Det er ikke ett svar på hvorfor ungdom starter med narkotiske stoffer. For de fleste er det nysgjerrighet og lyst til å eksperimentere som ligger bak. Og ofte er bruken situasjonsbestemt og knyttet til miljøer rundt festivaler og ungdomsarrangementer. Alkohol er ikke sjelden inngangen til bruk av narkotiske stoffer. Alkohol er det mest brukte rusmidlet, og det som påfører samfunnet og den enkelte mest skade. Har kanskje krigen mot narkotika hindret oss i å se det? Å være bevisst denne sammenhengen er helt avgjørende for å komme misbruket til livs. Så langt har forskningen i Norden nesten utelukkende handlet om det tunge misbruket. Nå er det på høy tid å utvide perspektivet på ungdommens forhold til illegale stoffer og rusmidler generelt. Systematisk forskning på dette området vil gi verdifulle opplysninger som kan brukes i det forebyggende arbeidet.

I dette temaheftet fokuserer vi nettopp på det forebyggende arbeidet. Selv om forebyggende arbeid mot rus har foregått i alle de nordiske landene i mange år, først og fremst i skolen, er det ikke lett å se hvordan man best når fram til de unge med budskapet. Ingen endrer holdning og livsførsel umiddelbart gjennom informasjon. Det er det langsiktige arbeidet som sannsynligvis bærer frukt, og at foreldre, lærere, sosialarbeidere og alle som har med ungdom å gjøre, jobber sammen. Særlig i dagens samfunn hvor tilgjengeligheten til illegale stoffer er formidabel gjennom internett.

Nettopp fordi vi fokuserer på det forebyggende arbeidet blant ungdom har vi valgt å illustrere heftet med sunn og frisk og normal ungdom – uten rusproblemer. Fra forsiden og utover i heftet følger vi Celeste og Naima fra Oslo gjennom deres hverdag fra morgenstund, på skolen, fritid og tur med hunden. Bruk heftet til fordyping og inspirasjon i det forebyggende arbeidet. Bildene minner deg på at de aller, aller fleste unge i Norden klarer seg bra!

Tone Mørk
Direktør
Nordens Velfärdscenter

Utgitt av
Nordens Velfärdscenter
www.nordicwelfare.org
Desember 2011

Ansvarlig redaktør og utgiver:
Direktør Tone Mørk
Redaktør: Gerd Vidje

Redaksjon:
Gerd Vidje
Helena Lagercrantz
Julius von Wright
Lasse Winther Wehner
Magnus Gudnason
Martina Lybeck
Nina Karlsson
Pia Rosenqvist

ISBN: 978-87-7919-064-1

Opplag: 1000

Grafisk design: Aase Bie
Forsidefoto: Svein Erik Dahl
Trykk: Ineko AB

**Nordens Velfärdscenter
Sverige**
Box 22028
104 22 Stockholm
Sverige
Besöksadress:
Hantverkargatan 29
Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

**Nordens Velfärdscenter
Finland**
Annegatan 29 A 23
FIN-00100 Helsingfors
Finland
Tel: +358 9 694 8082
nvcfi@nordicwelfare.org

**Nordens Velfärdscenter
Danmark**
Slotsgade 8
DK-9330 Dronninglund
Danmark
Tel: +45 96 47 16 00
nvcdk@nordicwelfare.org

1	NVC anbefaler	
	Nordens Velfärdscenter anbefaler	4
2	Fakta	
	Fokus på unge og narkotika	7
	Forebyggende arbeid mot rus i Norden	15
	Forebyggende arbeid mot rus i skolen	16
	Organisering av det rusforebyggende arbeidet	19
	Fra sidelinjen: Brovåktaren Immanuel Kant	21
3	Fra virkeligheten	
	At vende 180 grader	23
	Liberal	28
	– Öl och sprit är okey, inte narkotika	32
	Rusmedelförebyggande arbete – en del av vardagen	36
4	Politikk	
	Vi spør de nordiske ministrene og de svarer	39
	Det rusforebyggende arbeidet på Island:	
	Systematisk planering med helsen i fokus	43
5	Forskning og framtidens kunnskapsbehov	
	Flertallsmisforståelsen: Mangler empirisk belegg	49
	Missbruk av alkohol och narkotika går hand i hand	51
	Effektutvärdering skall vara en självklar del av metodutveckling	53
	Rusmiddelbruk blandt islandske unge: Vagt i gevær!	56
	Grupptrykk? Det är absurt!	59
	Alkohol- och narkotikaforskning inom Nordens Velfärdscenter	62
6	Internasjonalt blikk	
	Narkotika är kriminaliserat i hela världen	65
7	Referanser	
	Referanser og nettadresser	69
8	Summary, samantekt, tiivistelmä	
	Sammendrag på islandsk, engelsk og finsk	73

Nordens Velfärdscenter

Hva forteller nordisk forskning om hvorfor ungdom prøver illegale narkotiske stoffer? Med illegale stoffer snakker vi primært om cannabis, amfetamin, kokain, ecstasy og heroin, og altså ikke nikotin og alkohol. Likevel kommer vi ikke utenom de unges bruk av nikotin og alkohol – for det er ofte med dette det hele begynner. Det er sjelden at ungdom prøver og eksperimenterer med hasj, amfetamin, kokain eller andre illegale rusmidler uten først å ha brukt alkohol. Felles for alkohol og de illegale stoffene er rusen. Det er lett å se at ruskulturen er grobunn for narkotikabruk. Det er viktig å være bevisst denne sammenhengen, både for foreldre, lærere, sosialarbeidere og alle som har med ungdom å gjøre. Og ikke minst politikere.

NVC anbefaler

- at alkoholbrukens rolle settes på dagsorden i de nordiske landenes helseministerier så vel som i skolen og i hjemmene.

Kunnskapsoppsummeringen til Kim Møller og Jakob Demant, som faktadelen i dette heftet til dels bygger på, peker på at forskning som handler om rusmiddelbruk blant ungdom som ikke er under

behandling, er meget sporadisk. Forskning om unge menneskers livsstil, omgangs- og festkultur er mangelvare.

NVC anbefaler

- forskning som tar et bredere perspektiv på unges forhold til illegale stoffer og rusmidler generelt.
- systematisk nordisk forskning om unges rusmiddelbruk uten å fokusere på tungt missbruk. Det vil gi verdifulle opplysninger som kan brukes i det forebyggende arbeidet.
- sammenliknende forskning som belyser betydningen av de enkelte rusmidlers innbyrdes posisjon i unges bruk av rusmidler. Det kan også belyse hvilken rolle samfunnets kultur og kontrollpolitikk har for narkotikabruk.

Illegale stoffer kommer og går, trendene i ungdomskulturen endrer seg og nye generasjoner følger etter den andre. Å få grunnleggende kunnskap om hvordan alkohol og narkotika virker, om deres effekter og konsekvenser på kort og lang sikt er nærmest en menneskerettighet – og i overskuelig framtid er det en informasjon man aldri kan si

anbefaler

seg ferdig med. Samtidig er den informasjonen som de unge får, for eksempel i skolen, bare en liten del av alle inntrykk og all informasjon som skaper de unges oppfatning av seg selv, om rusmidler og om sitt forhold til rusmidler. Markku Soikkeli, fra Institutet för hälsa och välfärd (THL) i Finland, minner oss på nettopp dette (se side 36). Ingen endrer umiddelbart sin livsførsel gjennom å få informasjon. Derimot er informasjon nødvendig for å påvirke kultur og menneskenes holdninger – og med det til slutt deres livsførsel.

NVC anbefaler

- at man tar oppgaven med å formidle kunnskap till unge om rusmidler og hvordan de virker på alvor – og ikke glemme de nye stoffene som alltid dukker opp på markedet. Både innhold og formidlingsform må være oppdatert og tilpasset de unge. Særlig er interaktive informasjonsløsninger på internett og sosiale medier aktuelt for å nå ungdommen.

Skolen blir ofte løftet fram som en viktig arena for rusforebyggende virksomhet. Det henger sammen med at forebygging dreier seg om «å være i forkant», og da peker barn og unge seg ut som en helt sentral målgruppe. Gjennom skolen kan man nå alle. Hva slags rusforebyggende virksomhet som faktisk foregår i skolen, finnes det lite kunnskap om. Mye tyder likevel på at ressurskrevende tiltak gjerne blir valgt bort til fordel for enklere alternativer. Se side 16 om forebyggende arbeid i skolen.

NVC anbefaler

- tiltak som både involverer elevene i utformingen av undervisningsopplegg og i formidlingen til jevnaldrende eller til elevgrupper som er yngre enn dem selv. Tiltakene bør samtidig være en naturlig del av skolehelsetjenesten, i sosialt arbeid blant unge, når arbeidsmiljøet diskuteres osv. Denne typen tiltak bør prioriteres framfor enkeltstående tiltak og kampanjer.

Hvordan er opplysningseffekten? Når informasjonen fram til ungdommen? Effekstudier måler ofte korttidseffekter av kampanjer og undervisningsopplegg – før og etter de unge deltok i opplegget eller fikk informasjon via en kampanje.

Hilde Pape og Ingeborg Rossow, begge forskere ved Statens institutt for rusforskning (SIRUS) i Norge, peker på svakheter ved forskningen om effekter av skoletiltak (side 18). De savner gode replikasjonsstudier, dvs. studier som gjennomføres for å finne ut om resultatene blir de samme når tiltakene blir effektevaluert på nytt. Tiltakene må også settes i verk i den vanlige skolehverdagen.

NVC anbefaler

- at effekten av informasjonen må betraktes i et lengre og bredere perspektiv enn i dag
- at informasjonen revideres regelmessig for å forankre den i nåtiden og gjøre den relevant for unge mennesker
- at de nordiske landene gjennomfører studier for å sikre et mer korrekt bilde av hva som nytter i kampen mot rusmiddelbruk.

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheten
4	Politikk
5	Fa forskning
6	Internasjonalt blick
7	Referanser
8	Summary Samantekt Tiivistelmä

Fakta

Fokus på unge og narkotika

Hva forteller nordisk forskning om hvorfor ungdom prøver illegale narkotiske stoffer? Det var bestillingen fra Nordisk Ministerråd til Nordens Velfärdscenter.

På oppdrag fra NVC satte Kim Møller og Jakob Demant, begge forskere ved Center for rusmiddel-forskning ved Aarhus universitet i

Danmark, i gang en kunnskaps-oppsummering av den forsknings-baserte viten om hvorfor unge i Norden begynner med illegale

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheten
4	Politikk
5	Fa forskning
6	Internasjonalt blikk
7	Referanser
8	Summary Samantekt Tiivistelmä

rusmidler. Rapporten fra forskerne bygger på over 300 dokumenter om emne og fokuserer på perioden 1990 til 2010.

Faktadelen fra side 7 til 14 bygger på denne rapporten.

Med illegale rusmidler snakker vi primært cannabis, amfetamin, kokain, ecstasy og heroin, og altså ikke nikotin og alkohol. Likevel kommer vi ikke utenom de unges bruk av nikotin og alkohol – for det er ofte med dette det hele begynner – og det er allerede her det forebyggende arbeidet må starte.

Mellom 1995 og 2007 har andelen 15–16-åringer som har prøvd cannabis steget betraktelig i de nordiske landene, unntatt Norge og Island. Det er markante forskjeller blant de nordiske landene. I europeisk sammenheng ligger dansk ungdom i denne aldersgruppen på topp i cannabisbruk, mens resten av de nordiske landene ligger helt på bunnen. I gruppen

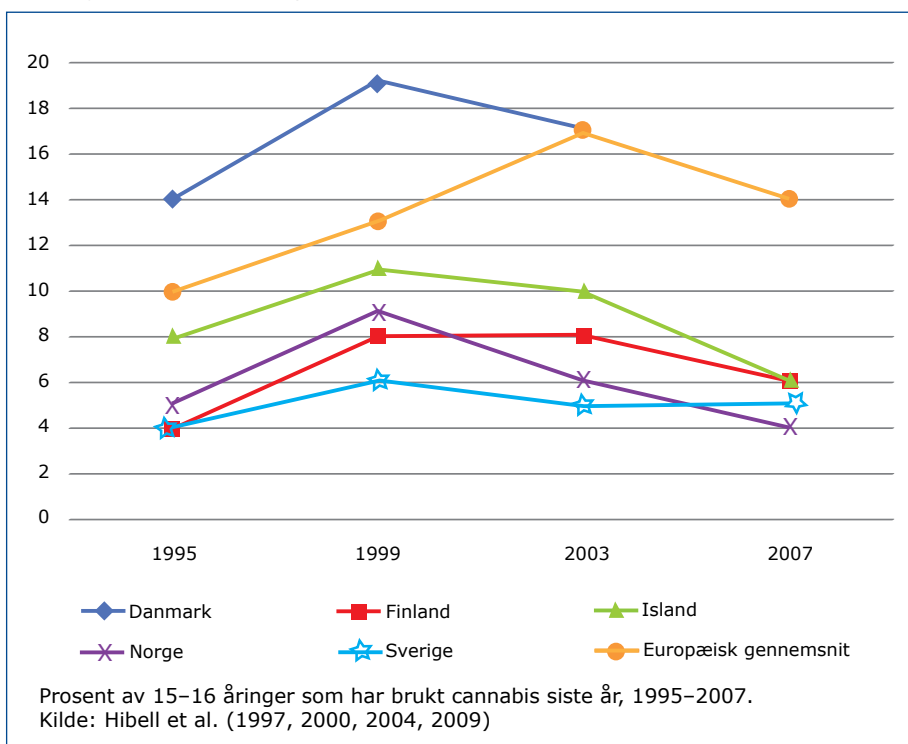
unge voksne mellom 15 og 34 år ligger Danmark noe lavere enn i Europa forøvrig. Resten av Nordens unge voksne ligger meget lavt selv i internasjonal sammenheng.

Det er især det intensive forbruket, misbruket, som er analysert i nordisk forskning. Sett på bakgrunn av de nasjonale statistikkene som viser at de færreste havner som misbrukere, er det underlig. Det er altså stort fokus på den intensive bruken blant få personer, men relativt lite fokus på den delen av forbruket som gjelder de fleste.

Begrepene eksperimentelt bruk, det situasjonsbaserte bruk og det kontrollerte bruk anvendes for å beskrive det mindre intensive bruk som ikke direkte kan betegnes som misbruk. Undersøkelser som baserer seg på denne store delen av stoffbruket er relativt mindre utforsket. Det er disse relativt utforskede kategorier rapporten

Figur 1

Utbredelse av illegalt rusmiddelbruk blant unge i Norden. Dataene er basert på ESPAD-undersøkelsene som hvert fjerde år samler inn spørreskjemaer blant 15–16 år gamle skoleungdommer i hele Europa.

til Møller og Demant beskriver, nettopp fordi det er så viktig å forklare starten av rusmiddelbruken blant unge. Samtidig er det denne forskningen som er sentral når det gjelder forebyggende arbeid og narkotikapolitisk regulering.

Rapporten handler altså ikke om misbruk, selv om misbruk også er vesentlig for å skape et helhetsbilde av de unges bruk av rusmidler (se figur 1 og 2).

Den typiske rusmiddelkarriere – trappetrinnsteorien

Trappetrinnsteorien er en teoretisk modell for hvordan en rusmiddelkarriere typisk utvikler seg fra innledende bruk av alkohol og nikotin til illegale rusmidler med hasj og deretter amfetamin, kokain, ecstasy, heroin med flere (Pedersen og Skrondal 1999). Denne utviklingssekvensen er fundamentet for teorien om trappetrinnseffekten som beskriver

hvordan bruk av et rusmiddel øker risikoen for bruk av et annet og mer skadelig rusmiddel og at denne risikoen øker med frekvensen av bruk. De fleste misbrukere av rusmidler starter med mindre farlige rusmidler, og derfor er det naturlig å spørre om bruken av cannabis øker risikoen for bruk av andre stoffer. Teorien har opp gjennom årene hatt betydelig innflytelse på utformingen av narkotikapolitikken i de nordiske landene (Hakkarainen et al. 1996, Storgaard 2000).

En analyse av norske 13–19 år gamle cannabisbrukere (Pedersen 1990a) viser at de fleste slutter med å bruke cannabis etter ganske få ganger. Hvem det er som fortsetter og hvordan utviklingen henger sammen med innledende bruk av rusmidler, er ikke avklart. Handler det om at bruk av et rusmiddel åpner opp for andre og nye rusmidler? Er tilbøyeligheten

Figur 2

Utvalgte nøkkelresultat per land i prosent									
	Sigarettrøyking de siste 30 dagene	Alkoholkonsum de siste 12 måneder	Beruset de siste 12 måneder	Alkoholmengde (cl 100% alkohol) ved siste konsum	Livstidsprevalens for cannabis	Livstidsprevalens for annen narkotika og cannabis	Livstidsprevalens for sniffing	Livstidsprevalens for reseptbelagte sove- midler og andre beroligende midler	Livstidsprevalens for alkohol sammen med tabletter
Danmark ⁽¹⁾	32	94	73	7,5	25	10	6	5	6
Finland	30	77	45	5,7	8	3	10	7	9
Island	16	56	...	4,1	9	5	4	7	4
Norge	19	66	40	5,9	6	3	7	4	4
Sverige	21	71	37	5,2	7	4	9	7	7
¹⁾ Begrenset grunnlag for sammenligning									
Kilde: Sammendrag av ESPAD-rapport 2007: Bruk av rusmidler blant skoleungdommer i 35 europeiske land. Utgitt av Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotika missbruk (ECNN), European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD)									

til å prøve nye rusmidler en psykologisk og/eller fysiologisk trang til å oppleve en kraftigere rus? Kan det være snakk om sosiale og gruppedynamiske prosesser?

Flere studier har hatt som mål å dokumentere trappetrinnseffekten, og resultatet er at den gjelder en mindre gruppe av mistilpassede unge. For denne gruppen er risikoen for å gå over til andre stoffer enn cannabis dobbelt så stor hvis de starter med cannabis. Andre faktorer som påvirker bruk av andre stoffer enn cannabis er især problemer med politiet, fravær på skolen og tidlig start med rusmidler. For gruppen veltilpassede unge har cannabis- bruk mindre innflytelse på fremtidig bruk av andre rusmidler (Melberg et al. 2010, Melberg et al. 2003). Den relative vekt på henholdsvis trappetrinnseffekten, individuell tilbøyelighet og adgang til rusmidler (tilgjengelighet) er ikke avklart (Bretteville-Jensen og Jacobi 2007).

Ingen presis forklaring

Samlet sett viser forskningen at det finnes en trappetrinnseffekt, men det er ingen presis forklaring på hvordan den virker og hvor avgjørende den er. Er det en individuell tilbøyelighet eller sosialt betinget tilgjengelighet som har størst betydning – eller er det samspillet mellom de to? På grunn av denne manglende entydigheten slår rapporten fast at trappetrinnseffekten ikke er velegnet til å stake ut narkotikapolitikken. På den ene siden vil en skjerpet kontrollpolitikk være å foretrekke hvis bruken av et stoff skaper psykologisk og fysiologisk trang til en kraftigere rus. På den andre siden vil de unges erfaringer med å skaffe seg et illegalt stoff på det svarte markedet føre til kontakter til brukere og selgere av andre stoffer. Dette taler for en adskil-

else av markeder for de forskjellige rusmidlene. Endelig er det mye som taler for at fenomenet i større grad skal forklares med de kulturelle og sosiale aspektene som følger av de unges omgang med hverandre (Pedersen 1990b, Becker 1953).

Fem teoretiske nivåer av forbruk beskrives (Svensson 1996). Rapporten understreker at det i motsetning til trappetrinnsteorien er dette ingen karrieremodell, altså ingen påstand om utvikling. Den enkelte person kan i forskjellige perioder befinne seg i forskjellige kategorier og pendle mellom dem.

1. Eksperimenterende bruk: Man prøver, men fortsetter ikke bruken.
2. Situasjonsbetinget bruk: Bruken er knyttet til en sosial kontekst, for eksempel en musikkfestival.
3. Kontrollert bruk: Bruken er en tilbakevendende begivenhet, men ingen dominerende aktivitet, for eksempel bruk av alkohol i helgene.
4. Begrenset misbruk: Omfattende bruk av rusmidler, men personen opprettholder basale sosiale funksjoner.
5. Intensivt misbruk: Personen har fokus på å skaffe og bruke rusmidler. Lar seg ikke forene med å delta i vanlig arbeidsliv.

Kategoriene fire og fem er best beskrevet i forskningen både i Norden og internasjonalt, mens de øvrige kategoriene er nokså uutforsket. Det er kategoriene en og to som er de vesentligste når vi skal forstå hvorfor unge begynner med stoff. Både fordi det er flest unge i disse kategoriene og fordi de unge som senere begynner med andre illegale rusmidler enn cannabis, ofte starter her.

Trappetrinnseffekten vurderes som en av flere faktorer. Kim Møller og Jacob Demant presiserer

i rapporten at selv om trappe-
trinnseffekten finnes, er det ikke
evidens for å si at unge generelt
risikerer å ende opp med tunge
stoffer. Alminnelig psykologisk
motstandskraft og sosiale nettverk
hjelper de fleste til å holde fast ved
et kontrollert forbruk av illegale
rusmidler.

Risikofaktorer

I en ESPAD undersøkelse angir
de unge selv (15–16-åringer)
årsakene. De aller fleste startet
ut fra nysgjerrighet og lyst til å
eksperimentere (se figur 3).

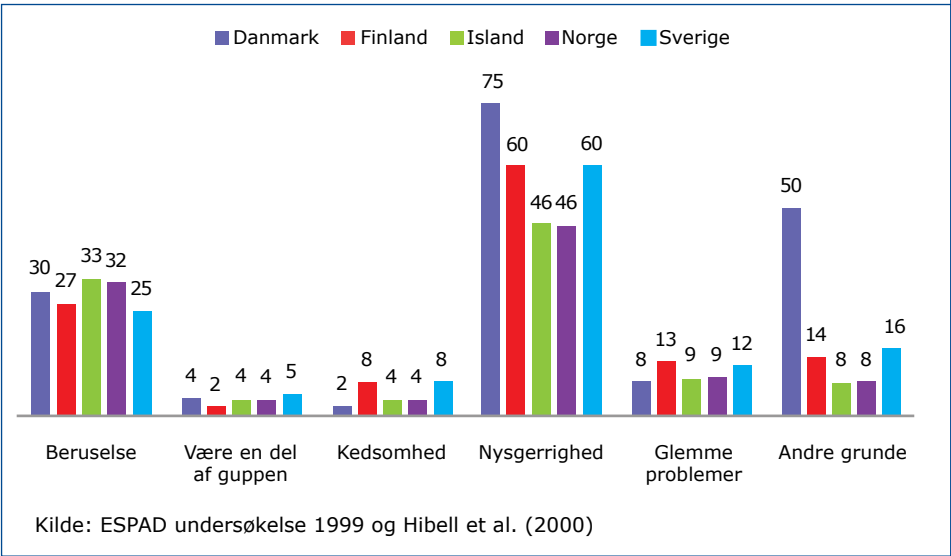
I studien «Ungdom, livsstil og
rusmidler» (Willy Pedersen 1990a,
1991) dokumenteres sekvensen
i bruk av forskjellige rusmidler.
Ifølge Møller og Demant er det
både styrker og svakheter ved
denne type studier, men resul-
tatene er absolutt relevante
for generelle preventive tiltak.
Rapporten peker på en sterk
sammenheng mellom tidlig debut
med sigarettøyking og rusmidler
i voksen alder. Pedersen (1998/
2006) viser at unge med tidlig
røykedebut har tre ganger så høy
sannsynlighet for å utvikle alkohol-

problemer og bruke hasj enn unge
som ikke debuterer tidlig. Tidlig
hasjbruk har en kraftig indikasjon
på senere utvikling av så vel
alkoholproblemer, vedvarende
hasjbruk og bruk av andre illegale
rusmidler.

Høyt forbruk av alkohol (Brän-
ström et al. 2008) i ung alder
henger sammen med utvikling
av et problematisk forbruk senere
i livet. En forklaring kan være at
enhver ny drikkesituasjon er
mindre grenseoverskridende
enn den forrige (Pedersen & Aas
1995). Noe tilsvarende kan antas
å gjøre seg gjeldende for andre
rusmidler.

Denne type longitudinelle studier
er ifølge rapporten sjeldne. Det
meste vi vet om sammenhengen
mellom cannabis og sosiale og
psykologiske problemstillinger er
øyeblikksbilder. Vi vet ikke hva
som betinger hva. Faller unge ut
av skolen fordi man røyker canna-
bis eller begynner de å røyke
cannabis fordi man har falt ut? I
disse øyeblikksbildene assosieres
cannabisbruk med forskjellige
problemer som frafall fra skolen,
skilte foreldre, dårlig integrasjon

Figur 3
Unges egne grunner til å prøve rusmidler første gang, i prosent, 1999

i familie og fritid, langtidsledighet, misnøye med livet og dårlig mental helse (Irgens-Jensen 1990, Hammer og Vaglum 1990, Hauge 1985), fravær av mor, tidlig seksualdebut (Poikolainen et al. 2001), høyt alkoholforbruk og bruk av andre illegale rusmidler (Pedersen 1998/2006) med mer.

Bruken av cannabis er generelt jevnt fordelt mellom de forskjellige sosiale grupper, mens de tunge cannabisbrukere har familieproblemer og problemer med mental helse. På denne måten minner cannabisbruk mer om alkoholforbruk enn tobakksrøyking. Alkoholbruk er likeledes spredt blant de sosiale lag og mer utbredt blant menn enn kvinner. Tobakksrøyking er derimot i stigende grad konsentrert i de lavere sosiale klasser (Pedersen 1990a).

Flertallsmisforståelsen

Flertallsmisforståelsen er en nettverksteori som forklarer hvordan unge har en tendens til å overvurdere jevnaldrenes rusmiddelbruk. Det er lett å tenke at denne misforståelsen kan få unge til å føle seg presset til å drikke mer alkohol. Om dette sosiale

presset fører til at den enkelte ungdom bruker mer rusmidler, er ikke dokumentert i forskningen.

Les mer om flertallsmisforståelsen i intervjuet med Hilde Pape på side 49, «Mangler empirisk belegg».

Rekreativt bruk av rusmidler er mest utbredt i aktive og sosiale grupper av unge (Pedersen 1993). Det tyder på at flertallsmisforståelsen også kan henge sammen med at unge generelt forbinder det å være populær med et høyt rusmiddelbruk. Det skjuler seg derfor en rekke mindre entydige kollektive prosesser i det som samlet beskrives som flertallsmisforståelsen.

En annen nettverksteori går ut på at unge med foreldre som har autoritet og stiller krav, men også støtter de unge, generelt har et lavere forbruk av rusmidler enn unge med velvillige, men mindre krevende foreldre.

Teoriene om sosiale roller handler om hvordan den unge utvikler sin identitet. For de fleste unge er illegalt rusmiddelbruk knyttet til ungdomsperioden. De finner ut at cannabisbruk i voksenalderen er uforenlig med arbeid, karriere og selvrealisering. I visse miljøer blir bruk av illegale stoffer sett på som en symbolsk identitetsmarkør. For noen er rekreativt og kontrollert bruk en del av en nattelivskultur, men det er sparsom nordisk forskning på dette området. Les mer om utvikling av identitet på neste side.

Teoriene som handler om personlighet fokuserer hovedsakelig på risikoadferd blant unge. Undersøkelsene viser at sensasjonslystne unge er mer tilbøyelige til å bruke rusmidler og at spesifikke former for sensasjonspreget adferd henger sammen med de forskjellige rusmidlene.

Mental helse og psykososiale

Rapporten beskriver en rekke teorier om risikofaktorer som kan påvirke den enkeltes tilbøyelighet til å begynne med rusmidler. Det er nemlig ikke én teori som alene forklarer hvorfor unge begynner med rusmidler.

Fire risikofaktorer presenteres:

1. Den enkeltes nettverk i form av foreldre og omgangskrets
2. Tilegnelsen av sosiale roller
3. Personlighet – holdninger og verdier
4. Genetisk disposisjon

problemer er vesentlig i utviklingen av et problematisk bruk av rusmidler, men forklarer ikke bruk av rusmidler i den generelle befolkningen. Når det gjelder genetisk disposisjon viser de eksisterende naturvitenskapelige teorier at man ikke kan utelukke at spesifikke gener spiller en rolle for biologisk sårbarhet.

Utvikling av identitet

Identitet er sentral for forståelsen av unge menneskers handlinger også når det gjelder bruk av rusmidler. I takt med oppløsningen av tradisjonelle samfunnsmessige strukturer er betydningen av unge menneskers kollektive identitet steget. Det er ikke lenger mulig for unge mennesker å lene seg til på forhånd definerte roller. Identitet er et begrep som handler om en persons opplevde tiknytning på bakgrunn av alder, kjønn og sosial klasse. Alderen er den viktigste faktor når det gjelder bruk av rusmidler. Det er et fenomen som er knyttet til ungdommen (Illeris et al. 2009).

Det betyr at rusmidler ofte fungerer som en symbolsk identitetsmarkør for individer og sosiale grupper. Rusmidler kan derfor være en måte for unge mennesker å kommunisere til sine venner at de er modne og voksne (Demant og Järvinen 2006). Vel og merke er det ikke alle rusmidler som har denne positive betydningen for de unges selvfølelse. Det forutsetter at rusmidlene er relativt positivt fremstilt i samfunnet. Derfor er det sjeldent at andre stoffer enn cannabis fungerer som identitetsmarkør for en større gruppe. For andre rusmidler enn cannabis er det mindre grupper som bruker dem til å skape en subkulturell identitet.

Det er særlig i overgangen fra barndom til voksen at rusmidler er viktig for utviklingen av identitet.

På den ene siden er rusmidlene forbundet med det voksne, farlige og forbudte og på den andre siden er de forbundet med overgangene fra hverdag til fest, fra arbeid til lek, skoleavslutning, konfirmasjon osv. På denne måten blir rusmiddelbruk alltid en rituell handling. Unge kommuniserer symbolsk med hverandre og omverdenen når de bruker rusmidler (Pedersen, 1994). Sato (2004) beskriver hvordan historier om fester tillegges stor symbolsk betydning som referansepunkt mellom grupper av unge i Sverige. Rusmidlene symboliserer et «forbrødringsritual» som skaper samhold og identitet samtidig som bruken markerer et brudd med den kontrollerende hverdagen og markerer overgangen til fest og uformell omgang. Demant og Østergaard (2006) finner tilsvarende i Danmark.

Begrepet overgangsrite kan også beskrive en mer situasjonsbetinget risiko. Hesse et al. (2010) beskriver hvordan musikkfestivaler spiller en rolle i introduksjonen til illegale rusmidler, mens Sørensen (2005) og Sjö (2005) viser hvordan diskotekkulturen kan bli et omdreiningspunkt for unges subkulturelle identitetsutvikling. Britisk forskning (Williams og Parker 2001) peker på at det nettopp er i relasjon til disse subkulturelle og nattelivsorienterte miljøene at opptakten til bruk av for eksempel amfetamin, kokain eller ecstasy finner sted. Subkulturen er knyttet til en særlig form for hedonistisk livsstil med orientering mot spesifikke rusmidler. Denne formen for studier er velegnet for å belyse starten til bruk av rusmidler som ligger etter cannabis i trappetrinnsteorien.

Risiko og rusmidler

Holdningene til rusmidler henger sammen med egne erfaringer, samfunnets holdninger og den

symbolske verdi som rusmidlene tillegges. Forskning i de nordiske landene viser nær sammenheng mellom egne erfaringer med cannabis og de unges oppfatning av hvor tilgjengelig og skadelig det er. Bjarnason et al. (2010) konkluderer med at fremtidig forskning bør analysere hvordan tilgjengelighet og oppfatning av risiko henger sammen med nivået av cannabisbruk blant unge i de forskjellige landene og hvordan ulik kontrollpolitikk innvirker på dette. Noen spørsmål dukker opp i denne sammenhengen: kan resultatene av forskning utført i ett nordisk land generaliseres til de øvrige nordiske land? Tross de nordiske fellestrekkene er det også store forskjeller i blant annet sosiale problemer, utbredelsen av rusmidler, holdningene til rusmidler og kontrollpolitikken som føres.

Samfunnsmessige utviklingstendenser

Samfunnets formelle fordømmelse av rusmidler foregår gjennom lovgivningen og håndhevelse av strafferettslige sanksjoner – samlet betegnet som kontrollpolitikken (Storgaard 2000). De nordiske landenes narkotika-kontrollpolitikk bygger grunnleggende på skrekkteorier som kan beskrives gjennom tre mekanismer (Bretteville-Jensen 2006): tilgjengelighet, pris og risiko for straff.

Både tilgjengelighet og pris er betinget av risikoen for straff. Myndighetene kan justere risikoen for straff gjennom kontrollpolitikken som dermed indirekte antas å påvirke forbruket av rusmidler, nettopp fordi kontrollpolitikken påvirker hvordan unge mennesker vurderer risiko og tilgjengeligheten til forskjellige rusmidler. På denne måten antas samfunnets kontroll indirekte å påvirke omfanget av forbruket av rusmidler selv om

sammenhengen er kompleks og lite belyst i forskningen.

Det finnes ingen nordisk forskning som handler om risikoen for straff for rusmiddelrelatert kriminalitet. I alle de nordiske landene er risikoen for å bli bøtelagt for kjøp og salg av cannabis svært liten. Det er heller ingen nordisk forskning som viser at håndhevelsen i seg selv skulle ha en kriminalitetsdempende virkning.

Til tross for stor interesse for virkningene av intensivert politi-innsats på gateplan finnes det kun få effektevalueringer av dette på internasjonalt plan. Dette er særlig problematisk når det gjelder å få belyst virkningene for nyrekrutering av brukere (BRÅ 1999). Det mangler derfor i høy grad komparativ nordisk forskning for å belyse sammenhengen mellom utviklingen av kontrollpolitikken og bruken av rusmidler blant unge.

Møller og Demant konstaterer i rapporten at det kun er sparsom viten om hvordan de nordiske landenes narkotikapolitikk påvirker tilgjengeligheten til stoffene. Vi vet bare litt om hvordan kontroll og kultur relaterer seg til de unges oppfatning av de forskjellige rusmidlene og risikoen som knytter seg til dem. Kunnskapsoppsummeringen i denne rapporten peker på at forskning som handler om rusmiddelbruk blant ungdom som ikke er under behandling, er meget sporadisk. En mer stabil forskningsinnsats må til. Dessuten mangler det sammenliknende forskning som belyser betydningen av de enkeltes rusmidlers innbyrdes posisjon, både for den enkelte unge, men også i forhold til samfunnets kultur og kontrollpolitikk. Målet med denne forskningen er å få et mer helhetlig bilde av hvorfor unge i Norden begynner med illegale rusmidler.

Forebyggende arbeid mot rus i Norden

2

Fakta

ILLUSTRASJONSFOTO: Svein Erik Dahl

Det rusmiddelforebyggende arbeidet i de nordiske landene er kontinuerlig og mangeartet. Det skjer på mange forskjellige arenaer og involverer mange ulike aktører i ulike bransjer.

Sentrale arenaer er skole, hjem, ungdomsklubb, institusjoner innen helse- og sosialomsorgen, idrettsforeninger, religiøse samfunn, kulturarrangementer og frivillige organisasjoner. Sentrale aktører er blant annet politi og ungdomsarbeidere.

I Norden er det vanlig at det forebyggende arbeidet ikke retter seg mot de enkelte stoffene, men snarere mot rusmidler generelt – som tobakk, alkohol og narkotika.

Rusmiddelpolitikken springer ut fra teorien om at ett rusmiddel senker terskelen for å prøve andre stoffer. Felles for den rusmiddelforebyggende politikken i Norden er at man gjennom forskjellige forebyggende tiltak har som mål å heve alderen da unge begynner å eksperimentere med rusmidler. Målet er også å etablere en negativ holdning mot rusmidler og øke de unges bevissthet om risikoen ved å bruke dem.

TEKST: Hilde Pape og Ingeborg Rossow, SIRUS «Oppsummeringer»: Effekter av informasjons- og holdningstiltak mot alkohol
ILLUSTRASJONSFOTO: Svein Erik Dahl

Forebyggende arbeid mot rus i skolen

Skolen blir ofte løftet fram som en viktig arena for rusforebyggende virksomhet. Det henger sammen med at forebygging dreier seg om «å være i forkant», og da peker barn og unge seg ut som en helt sentral målgruppe.

Gjennom skolen kan man nå alle unge. Samtidig vet vi at forebyggingstiltak som favner bredt, vil kunne ha mye mer å si for det totale omfanget av rusrelaterte skader og problemer i ungdomsbefolkningen, enn dem som bare berører små, utsatte grupper (Rossow og Romelsjö 2006, Weitzman og Nelson 2004). Via skolen er det dessuten mulig å iverksette tiltak som strekker seg

over mange år, og langsiktige satsinger har etter alt å dømme mer for seg enn kortvarige stunt.

Ulike målsettinger

Skoletiltak mot alkoholbruk tar sjelden utgangspunkt i skolen eller nærmiljøet som sosialt system, men har i hovedsak et individrettet fokus. Unge i tidlige tenår er den viktigste målgruppen, men også foreldre blir tidvis trukket inn.

Ifølge Ferrer-Wreder og medarbeidere (2004), bygger nesten alle skoletiltak på en antakelse om at jo senere de unge begynner med alkohol, jo mindre drikker de og desto større vil forebyggingsgevinstene være både på kort og lang sikt. Å heve debutalderen og å motvirke fyll og høykonsum av alkohol blant de unge er følgelig sentrale målsettinger.

Bevisstgjøring

«Å bidra til bevisstgjøring og refleksjon» er formuleringer som går igjen i beskrivelsene av mange rusforebyggende skoletiltak. Det er med andre ord vanlig å operere med målsettinger som ikke direkte har å gjøre med de unges bruk av rusmidler. Å fremme restriktive holdninger til rus, og å øke de unges kunnskaper om temaet, blir også fremhevet som viktig. Dette er eksempelvis listet opp som hovedmål for det norske skoleprogrammet Unge & Rus – på lik linje med det å utsette alkoholdebuten (se www.ungeogrus.no).

Andre forebyggingsprogrammer skiller i større grad mellom hovedmål og delmål. Mens hovedmålet er å påvirke atferd, går delmålene ofte ut på å påvirke elevenes holdninger, normer, forventninger og intensjoner i disfavør av rusmiddelbruk. Slike kognitive endringer blir gjerne ansett som viktige for å kunne oppnå tilsiktede atferdseffekter. Selv om nevnte typer delmål blir innfridd, er det imidlertid langt fra gitt at innsatsen også vil føre til redusert rusmiddelbruk blant de unge.

Interaktive vs.

ikke-interaktive programmer

Hvordan skoletiltak blir iverksatt, og hvilke pedagogiske virkemidler de bygger på, varierer en god del. Skillet mellom interaktive og ikke-interaktive opplegg er blitt løftet fram som spesielt viktig i

denne sammenheng (Tobler 1986, Tobler og Stratton 1997, Tobler et al. 2000). Mens sistnevnte dreier seg om tradisjonell undervisning, innebærer de interaktive tiltakene høy grad av egeninnsats fra elevenes side for eksempel i form av gruppeoppgaver, diskusjoner og rollespill.

«Elev-til-elev»-metoden («peer education»), som forøvrig er et helt sentralt element i det norske forebyggingsprogrammet Fristil (se juvente.sober.no/fristil), hører også hjemme her. Metoden innebærer at elevene selv står for formidlingen av undervisningsopplegg til jevnaldrende eller til elevgrupper som er yngre enn dem selv. Enkelte tiltak legger særlig vekt på at elevformidlerne bør rekrutteres med omhu, og at oppgaven fortrinnsvis bør gis til ungdommer som framstår som gode, innflytelsesrike rollemodeller overfor sine medelever.

Rusforebygging i praksis

Hva slags rusforebyggende virksomhet som faktisk foregår i skolen vet vi lite om, men mye tyder på at ressurskrevende tiltak gjerne blir valgt bort til fordel for enklere alternativer (Dusenbury og Hansen 2004). Det er også holdpunkter for at hvilke tiltak som blir valgt, i liten grad beror på om det finnes dokumentasjon for at de virker etter hensikten (Baklien, Pape, Rossow og Storvoll 2007, Blanck, Hensing og Spak 2007). Andre hensyn veier tyngre, som for eksempel om tiltakene er enkle å iverksette og om de framstår som intuitivt meningsfylte.

Studier av iverksettelse

I internasjonal sammenheng finnes det svært mange studier av skoletiltak mot rusmiddelbruk, men de dreier seg nesten utelukkende om standardiserte forebyggingsprogrammer som er blitt utviklet

av forskere. Deler av denne forskningen har undersøkt hvordan skolene går fram når de iverksetter slike programmer på egen hånd. Resultatene peker entydig i retning av at vanlig praksis sjelden svarer med programutviklernes instruksjoner og intensjoner (Cahill 2007, Dusenbury, Brannigan, Falco og Hansen 2003). Modifiseringer synes å være regelen mer enn unntaket, og i realiteten er det ofte ufullstendige «light»-versjoner av skoleprogrammer som blir gjennomført. Også norske studier har avdekket at programinstruksene oftest fungerer som «anbefalte retningslinjer», og ikke som en ufravikelig oppskrift som må følges

til punkt og prikke (Steinkjer 2008, Kallestad og Olweus 2003).

Det kan være mange grunner til at instruksene for iverksetting av skoletiltak i liten grad blir fulgt. Mangelfull opplæring av lærere samt knapphet på tid og penger er antakelig noe av forklaringen. I en hektisk skolehverdag med andre viktige forpliktelser, kan det nok også skorte på lærernes motivasjon for å beskjeftige seg med slike tiltak. Det har dessuten vist seg at innsatsen har en tendens til å avta over tid, hvilket tyder på at pionerfasens glød og engasjement kan være vanskelig å holde ved like (Cahill 2007, Dusenbury et al. 2003).

Svakheter ved forskningen om effekter av skoletiltak

I likhet med all annen forskning, bør forskning om virkningene av rusforebyggende skoleprogrammer bli møtt med et kritisk blikk – uavhengig av resultatene. Samtidig er det mye som tilsier at man bør være ekstra forbeholden til de studiene som har trukket løfterike konklusjoner, blant annet av følgende grunner (Pape, 2009):

- Effektstudier med positive funn har nesten utelukkende blitt utført av forskere som har evaluert sine egne skoleprogrammer. Noen av dem har dessuten hatt økonomiske interesser knyttet til programmene sine. Slike forhold gir en sterkt forhøyet sannsynlighet for at forskere konkluderer med at tiltak er virkningsfulle.
- Mange av de tilsynelatende løfterike effektstudiene har anvendt analysestrategier eller statistiske tester som er tvilsomme, men som øker muligheten for «å påvise» positive virkninger. Å forbigå ufordelaktige funn i stillhet, forekommer også.

- Nesten all dokumentasjon i favør av skolebasert rusforebygging skriver seg fra studier av standardiserte opplegg som ble gjennomført «etter oppskriften» og under forhold som var lagt ekstraordinært godt til rette for å oppnå størst mulig effekt.
- Så å si alle disse studiene dreier seg om kortsiktige programeffekter. Ofte er virkningene så små at de neppe vil ha noe å si for omfanget av rusrelaterte skader og problemer i ungdomsbefolkningen.

I tillegg til disse begrensninger, er også gode replikasjonsstudier et savn, dvs. studier som gjennomføres for å finne ut om resultatene blir de samme når tiltak blir effektevaluert på nytt. Slike undersøkelser bør finne sted i regi av forskere uten potensielle egeninteresser i å vise positive funn. Videre bør de kartlegge eventuelle effekter av tiltak som blir iverksatt under de betingelsene som vanligvis er til stede i skolen. Hittil har imidlertid ytterst få slike replikasjonsstudier blitt utført.

Organisering av det rusforebyggende arbeidet

2

Fakta

REDIGERING: Nina Karlsson
ILLUSTRASJONSFOTO: Svein Erik Dahl

Hovedansvaret for det rusforebyggende arbeidet ligger i de fleste nordiske land hos kommunene. Lovgivningen som gjelder dette arbeidet, er ofte en del av sosial- og helselovgivningen og forplikter kommunene til å ha en handlingsplan for rusmiddelarbeidet.

I enkelte land finnes det også en særskilt lovgivning for det forebyggende arbeidet, for eksempel lov om edruskapsarbeidet i Finland.

I de fleste nordiske land er det et krav at det rusforebyggende arbeidet skal skje gjennom et tverrfaglig samarbeid mellom forskjellige profesjoner i kommunen. På nasjonalt nivå bygger det rusforebyggende arbeidet ofte på en nasjonal handlingsplan.

Forskjellene landene imellom er blant annet at den finske nasjonale handlingsplanen rommer både rusmisbruk- og mentalhelsearbeid, mens den svenske også inkluderer forebyggende tiltak mot tobakk.

Samordning

Det rusforebyggende arbeidet i Norden samordnes av kontaktpersoner på ulike nivåer. Samordning av forebyggende tiltak er en

ganske ny arbeidsmetode og i flere land er man i ferd med å utvikle en struktur for samordningen. Det er vanlig at den nasjonale samordningen fungerer gjennom et nettverk der én kontaktperson fra hver kommune deltar. Nettverkets målsetting er blant annet å fremme og utvikle det tverrfaglige arbeidet og støtte implementeringen av regionale rusforebyggende strategier samt være en arena for informasjonsdeling mellom profesjonene.

I **Danmark** kan kommunene velge å delta med en representant i det samordnende Sund-by-nettverket for ulike profesjoner i det rusmiddelforebyggende arbeidet. I **Finland** derimot, er det obligatorisk for alle kommuner å delta i det nasjonale rusforebyggende nettverket.

I **Norge** utføres det samordnende arbeidet av kompetansesentre og rådgivere som representerer Helsedirektoratet i fylkene og som samarbeider med kommunene. Kompetansesentrene har en sentral rolle i å implementere den nasjonale rusmiddelpolitikken. Den nasjonale opptrappingsplanen for rusmiddelarbeid for perioden 2007–2012 slår fast at samordning av lokale forebyggende tiltak skal forbedres og forsterkes i Norge.

I dag har ganske få kommuner i **Island** etablert en koordinator for å samordne det forebyggende rusarbeidet, men en prosess for å bedre samordningen er i gang.

Siden 2002 har de narkotikapolitiske innsatsene i **Sverige** vært samordnet på nasjonalt plan.

Lederen for arbeidet utneves av regjeringen. Siden 2008 har det nasjonale samordnende arbeidet blitt koordinert av en arbeidsgruppe. Statens folkehälsainstitut skal støtte det samordnende arbeidet i fylkene. En person i fylket samordner og støtter det forebyggende arbeidet i sitt fylke, og vedkommende støtter også det samordnende arbeidet i kommunene.

Nasjonal koordinering

Nasjonal koordinering av det forebyggende arbeidet kan skje på forskjellige måter som for eksempel gjennom informasjon, oppfølging og dokumentasjon og kvalitetskriterier for det forebyggende arbeidet. Å koordinere det forebyggende arbeidet gjennom informasjon skaper mer fleksibilitet lokalt, men krever støtte, veiledning og et vitenskapelig underlag for dem som utfører det forebyggende arbeidet og for arenaer der det forebyggende arbeidet skjer.

I de fleste nordiske land er de statlige sosial- og helseinstitusjonene ansvarlige for den nasjonale koordineringen av det forebyggende arbeidet som skjer på kommunalt nivå. Staten støtter det forebyggende arbeidet ved å utvikle metoder, være rådgivere, gi ut informasjonsmaterieell om planlegging, aktuelle målgrupper og innsatsområder samt bistå lokale prosjekter. Dokumentasjonsarbeid og videreformidling av informasjon er også ofte blant statens oppgaver.

Broväktaren Immanuel Kant

En man som kör en hästvagn passerar dig. Han rör sig ovetande mot en bro som är i dåligt skick och som kan rasa ifall han åker över den. Vad gör du? Det självklara valet skulle vara att varna mannen för riskerna med att korsa bron.

Budskapet i John Stuart Mills (1806–1873) allegori är att mannen i hästvagnen har rätt att veta om den stundande faran och du har en skyldighet att varna honom. Vidare säger Mills att om mannen är i stånd att fatta rationella beslut och vill fortsätta över bron trots varningen och ifall han inte utsätter någon annan för fara, så är det inte din sak att hindra honom. Det här är upplysningens idé.

Men människors förmåga att bedöma risker varierar. Till exempel barn och unga klarar nödvändigtvis inte av att göra det, vilket berättigar vuxna att fatta beslut för dem – att hindra dem från att åka över bron. Enligt upplysningsfilosofen Immanuel Kant (1724–1804) är också många vuxna oförmögna att fatta rationella beslut. Deras förnuft borde utvecklas tills de kan träda ur sin «självförvållade omyndighet». Det här är upplysningens uppgift.

Om bron är en metafor för cannabis, är kontrollpolitiken broväktaren. Kontrollpolitiken tillåter inte att valet lämnas över till individen, utan syftar till att förhindra cannabisbruk till alla pris. Man har alltså bestämt var gränsen för individuell frihet går.

Det här kan tolkas som att bron anses vara så farlig att människor inte har möjlighet att bedöma vilka risker som ingår i att gå över den.

Också om det hade funnits bevis för riskerna, som hade fått alla förnuftiga människor att inte gå över bron, hade effekten varit densamma. Istället har man genom åren berättigat förbudet med ekonomipolitiska motiv och på senare tid också med moraliska motiv. Hälsoriskerna uppmärksammas också gång på gång, men minderåriga, självförvållat omyndiga vuxna och även förnuftiga vuxna låter sig inte hejdas av riskerna. Allt fler går över bron.

Enligt upplysningsfilosoferna var villkoret för förnuftiga människor att gå över bron att de inte fick med sin gärning utsätta andra för fara. Tänkesättet överensstämmer med tidens ideal om individuell frihet. Nu vet vi att användande av cannabis och förnuft inte utesluter varandra, men cannabisbron har vaktats ända sedan 1961 – i 50 år – med alla medel och till alla pris. Individens frihet, en realistisk utvärdering av riskerna med att gå över bron och alternativa lagar har blivit åsidosatta.

Det skulle vara intressant att se Immanuel Kant betrakta världen från den här bron. Vem skulle han anse vara de självförvållat omyndiga – de som korsar bron eller de som vaktar den?

Så här definieras upplysningens omutbarhet.

Mikko Salasuo är samhällsdebattör och specialforskare vid Ungdomsforskningscentralen i Finland.

Fra virkeligheten

At vende 180 grader

– U-turn har taget godt imod mig. De voksne snakker ikke ned til mig. Vi snakker på samme niveau, og det er fedt, fordi det gør mig tryk. Jeg er på et nyt sted, men føler alligevel at jeg har været her i flere år. Det siger Christian S. om Københavns tilbud til unge under 25 år, der ryger hash eller tager stoffer. Et sted, der forsøger at tænke utraditionelt for at løse traditionelt svære problemstillinger.

Vi sidder i U-turns lille musikstudie centralt placeret i det indre København sammen med en bruger af stedet og en ansat. Sonny Nielsen er psykolog og har været med i rådgivningen, næsten siden stedet startede for syv år siden. Han arbejder bredt med stedets unge brugere, nemlig 15–25-årige, der forsøger at lægge et misbrug bag sig, samt deres netværk af forældre, lærere, sagsbehandlere, læger og professionelle generelt.

I Sonnys torsdagsgruppe kommer Christian S. på 19. Hans sociale baggrund er en velfungerende normal familie, men omkring 6. klasse ændrede hans omgangskreds sig gradvis, og han søgte mod det kriminelle miljø, hvor han var i flere år.

– Nu lyder det som om jeg har været en eller anden virkelig involveret person, men det har bare været ting, der har fået mig til at ødelægge meget af mit liv.

En bølge med eksamen

Gennem folkeskolen fik Christian næsten ikke oplysning om alkohol og stoffer, bortset fra MTVs enkelte kampagner om «drop mobning» eller «du skal ikke drikke mere end fem genstande», hvilket mest blev betragtet som en vittighed.

– Fagligt har jeg lært meget i

skolen. Men jeg var samtidig den der lidt bølgeagtige type, så derfor har jeg også glippet noget.

Trods problemerne har Christian S. gennemført sine ting og har fuld HF-eksamen. Men derefter stod han stille, blandt andet fordi det er svært at finde arbejde.

– Jeg havde været forbi U-turn allerede, da jeg var 15, men der syntes jeg bare, det hele var latterligt og kunne ikke se, hvorfor jeg skulle stoppe. Det var først, da jeg blev lidt ældre, at jeg begyndte at tænke over, hvad misbrug egentlig gør ved mig. At U-turn kunne være en god ting for mig, og det har det faktisk været.

Arbejder narrativt

I U-turn arbejder man ud fra en narrativ optik. I udgangspunktet er man meget interesseret i at høre folks beskrivelse af det, der er problematisk. Det mål, der hænger foran dem ude i horisonten er meget afhængigt af, hvad de selv siger. Sonny forklarer:

– Det kan godt være, de kommer ind og starter med at fortælle, at de er kede af det. Så går vi til, hvad det vil sige at være ked af det, og hvad der implicit ligger i det; nemlig det de savner: F.eks. glæde. Så taler vi om det, og hvad der skal til for at bringe mere

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheden

4 Politikk

5 Fra forskning

6 Internasjonalit blikk

7 Referanser

8 Summary Samantekt Tiivistelmä

glæde ind, hvilke erfaringer de har med glæde, og hvem der er vigtige personer. Altså relationer i forhold til det at skabe glæde, og hvad der står i vejen.

De første tre samtaler er anonyme, og nogle kommer videre med det samme. Andre bliver lidt længere, og de bliver indskrevet. Det giver et forløb på 2–6 måneder, hvor de møder op til samtaler. Christian har indtil videre været hos U-turn i to måneder og siger:

– Jeg har rigtig mange tanker om fremtiden, men jeg kunne godt tænke mig at lave noget med mennesker. Lidt i stil med, hvad der sker her i U-turn, fordi de når ud til unge på en anden måde, end de gør i eksempelvis daginstitutioner eller fængsler. Så det synes jeg er rigtig fedt.

Dokumentation

Det er meget oppe i tiden i Danmark at påføre offentlige instanser at skulle dokumentere deres arbejde. Politikere vil løbende have svar på en række spørgsmål, så man kan måle, om det kan betale sig. Som svar på denne tendens har U-turn lavet et konstruktivt supplement.

– I stedet for at det udelukkende er os som professionelle, der skriver om de unge, så arbejder de unge med at give *aftryk*, som vi kalder det, af deres identitet som en del af behandlingen. Altså de unge dokumenterer sig selv, og vi er meget interesserede i denne form for dokumentation, fortæller Sonny.

Han viser på en tavle, hvordan der arbejdes med at skrive sange efter særlige metoder. Ofte invol-

Arbejdet i et musikstudie giver mulighed for hurtigt at se et produkt af det, man forsøger at udtrykke. Computeren giver uendelige muligheder for redigering, og de unge kan hurtigt selv sætte sig i producer-rollen. Billedet er taget af en af stedets brugere, der interesserer sig for fotografering.

verende noget, der sættes spørgsmål ved. «Hvad er det der sker?» Og især det foretrukne. «Hvad vil du gerne have sker?». Man laver en beskrivelse, en karakteristik, af livet. Man snakker om, hvordan brugerne responderer på de problemer, der nu er, og hvordan de positionerer sig i forhold til dem. Synes de, det er i orden? Hvor vil de gerne hen? Narrative spørgsmål kan man kalde det.

Behandling via kreative processer

Christian S. rapper selv, og har hos U-turn både mulighed for at indspille og lave beats selv – noget han ikke har udstyr til derhjemme. Sonny uddyber om mulighederne:

- Hvis de unge har lyst til at være kreative, så har vi en ide om, at selvom erkendelse og læring traditionelt går gennem det rationelle, så er der en stor fordel i at bringe andre sanser i spil. Det er derfor, vi har dette ganske billige musikstudie, vi sidder i. Fordi en pige en dag sagde «kunne vi ikke lave en sang?» Vi gik i gang med pigens samtalegruppe og kunne se, hvordan flere, der ellers var triste, lyste op, da de havde prøvet at synge første gang.

U-turn har fokus på æstetiske processer – at man skaber noget, og bringer det sanselige i spil, hvilket man måske ikke er vant til, og samtidig taler om det, der er svært i ens liv. Så man behandler sit problem i en kreativ skabende proces sammen med gruppen. Man behøver ikke tale om hash og stoffer hele tiden, men i stedet om der, hvor man tager hash og stoffer, nemlig livet. Sonny understreger, at hovedsagen er, at de unge får ejerskab for det, de laver, og derfor bliver engagerede på en anden måde.

- Det giver et produkt, som bærer særlige fortællinger om

identitet. En cd, en film, et eller andet som man kan fremvise til andre og sige: «Det var der, jeg var».

Tretrinsmodellen udfordres

Forskere taler om en mulig tretrinsraket, hvor alkohol leder til hashmisbrug, der så igen leder til hårdere stoffer. I U-turns rådgivning oplever de dog meget ofte, at dem, der ryger hash, de startede også med at ryge hash og er egentlig bare fortsat med det. Sonny Nielsen tror ikke på, at det er en model, man kan betegne som generel, selvom det jo skifter lidt, og unge i dag drikker meget tidligt. Christian S. køber den heller ikke og siger:

- Umiddelbart så lyder det logisk, at man starter med at drikke, og at det så udvikler sig. Men jeg tror det også har meget at gøre med dit miljø. Hvis du går i en vennekreds, som tager coke i weekenden, så kan du jo sagtens starte ud med noget langt hårdere end at drikke eller i hvert fald springe hash over. Jeg har personligt ikke fulgt tretrinsmodellen. Jeg tror mere det har rigtig meget at gøre med dit sociale netværk.

Christian mener heller ikke, at en svensk/norsk model med statsligt monopol/systembolag er noget at stræbe efter. Han er selv ryger, men er stoppet med at drikke.

- At hæve priserne tror jeg ikke vil gavne nogen. Der ville komme en ny måde at skaffe det på, og så ville det blive kriminelt, evt. med mere smugling. Det er bedre at hæve alderen for, hvornår man må købe, hvis man endelig skal gøre noget.

Miljø, miljø, miljø

- Der er mange der kommer herind, fordi de er kommet ind i en lidt gangsteragtig verden. De medbringer en plettet straffeattest

og grimme erfaringer fra gaden. Det er store skridt, de tager, når de nu vil noget diametralt modsat af at være i gademiljø. Det kan tit kræve en udskiftning af ens vennekreds. Selv hvis man «bare» vil ud af et hashmisbrug – for det er noget, der binder sammen socialt, siger Sonny Nielsen.

Christian tilføjer:

– Omgangskredsen er man nødt til at være villig til at ofre.

Han mener, at det uden tvivl er det sværeste, fordi man ender med at have knyttet et lidt for tæt bånd til de forkerte mennesker.

– Det er den ene måde at gøre det på. Den anden er at have viljestyrke nok til stadig at kunne hænge ud med dem, der tager stoffer, uden at gøre det selv – og overbevise dem om, at man ikke vil. Jeg har forsøgt den sidste model. Indtil nu. Men nu har jeg nok indset, at der skal mere til.

Inspirere hinanden

I U-turn får Christian råd fra andre og har profiteret af at høre andres historie. De er syv i gruppen, der mødes hver uge og snakker om, hvordan ugen er forløbet, og

Nordisk samarbejde

Fordi U-turn arbejder med de helt unge, er der stor interesse for stedet tværs over Norden. Både svenske, norske og finske praktikere kommer jævnligt på studietur til stedet.

– De vil høre, hvad vi gør med de unge her. Et sted, hvor jeg kan se forskellen, er den metode- og idemæssige tilgang. Der er nogle steder, der kører nogle meget faste, manual-baserede behandlingsformer. Det gør vi meget anderledes bl.a. med vores narrative metode, siger Sonny Nilsen.

Læs mere på
www.uturn.dk

hvordan de forskellige har det. Sonny Nielsen tilføjer, at en af de processer, der opstår i en gruppe-baseret behandlingsform, er, at de unge lader sig inspirere af hinanden. «Hvis hun er stoppet, så tror jeg også, at jeg prøver».

At slippe ud af et misbrugsmiljø, er sammenligneligt med at stoppe med en kæreste. Man mangler simpelthen noget for at kunne være sig selv. Der skal bygges et nyt selvbillede op – en ny fortælling om hvem og hvordan man gerne vil være. Et helt nyt sæt værdinormer. Og det kan være

kraftigt isolerende i en periode, indtil man bygger nye relationer op. Her kan det være en fordel at være i behandling med andre, der også ønsker at gå en ny vej. Det kan give en fornemmelse af fællesskab og samhørighed. Sonny oplever, at brugerne ofte er meget åbne, når de sidder sammen – og støtter meget op om hinanden.

Liberal

Så kännetecknas den danska alkoholpolitiken sett ur en nordisk synvinkel. Sundhedsstyrelsen vill förebygga missbruk, medan unga önskar information om vilka risker det innebär att pröva på narkotika. Hur ser egentligen det drogförebyggande arbetet ut i Danmark?

Enligt den danska sundhetslagen och servicelagen har kommunerna huvudansvaret för hälsofrämjande arbete bland unga, men vad som tas upp i skolorna, och hur det tas upp, är upp till kommunerna och ofta den enskilda läraren. Sundhedsstyrelsen under Ministeriet for Sundhet og Forebyggelse ger informationsmaterial, allmänna

riktlinjer och metoder för hur det preventiva arbetet ska utföras i kommunerna.

Anne-Marie Sindballe, från Sundhedsstyrelsen, säger att det är svårt att överblicka det drogförebyggande arbetet i Danmark, i och med kommunernas självständiga ansvar i det preventiva arbetet.

Källor:
Sundhedsstyrelsen (2005): Forebyggelse i festmiljøer – om alkohol og stoffer. <http://www.emcdda.europa.eu/themes/new-drugs/early-warning>
Sundhedsstyrelsen (2010): Narkotika-situationen i Danmark 2010.

Stor frihet

– Kommunerna är fullständigt fria att lägga upp sitt preventionsarbete, så det finns stora variationer mellan dem. Det finns inga krav på kommunerna, men det finns en övertäckande bestämmelse att skolor ska arbeta för de ungas utveckling. Skolorna förbinder sig att undervisa hälsokunskap, men ämnet har ingen fast läroplan eller plats i schemat. Sundhedsstyrelsen stöder däremot det drogforebyggande arbetet i skolorna med information och undervisningsmaterial.

Sundhedsstyrelsen har i sitt eget preventionsarbete gjort synliga satsningar på att förebygga missbruk i riskmiljöer, där unga utsätts för marknadsföring och utskänkning av alkohol och där användning av droger förekommer. Till dessa riskmiljöer räknas blant annat festivaler och andra stora evenemang, restauranger, och nattklubbar.

Viktig med kunskap

– Fast vi har en hög prevalens av droger i Danmark, använder ändå de flesta inte droger. Vi vill gärna påverka normerna bland de unga och understöda dem som inte använder droger i riskmiljöer, och vi tror att allmänheten redan är välupplyst gällande risker med att pröva på droger. Men vi tycker också att det är viktigt att informera vuxna som arbetar med unga om aktuella problem. Det är väldigt viktigt att de vuxna har kunskap och kapacitet att fungera som en bra dialogpartner för de unga.

Forskning visar att unga med ett överdrivet alkoholintag har större erfarenhet av droger – då främst cannabis. Sindballe konstaterar att det i Danmark har fästs uppmärksamhet vid kopplingen mellan ett stort alkoholbruk och en ökad risk för att pröva på narkotika. Hon

tillägger dock att det finns vissa problem, både praktiska och ideologiska, i att alltför starkt koppla samman alkohol- och narkotikapreventivt arbete, då narkotika i motsats till alkohol är illegalt.

Samtidigt visar annan forskning att unga önskar mera information om vilka risker olika droger innebär för dem. Problemet med sådan information är att effekterna av droger är väldigt individuella. Det finns varians mellan substanser och dessutom finns det individuella skillnader i hur människor reagerar på droger.

– För många droger är det svårt att säga hur mycket man kan ta och inte ta. Ecstasy till exempel, har en relativt låg dödlighet, men det är ändå svårt att säga vilka effekterna är av små doser. Därför är det väldigt svårt och kontroversiellt för Sundhedsstyrelsen att ge ut sådan information.

Stark ungdomsrörelse

Enligt Sindballe bottnar den liberala attityden till cannabis i det så kallade ungdomsupproret under 1960-talet, men också i den liberala alkoholpolitiken som länge har drivits i landet.

– Cannabis blev som en milstolpe för ungdomsupproret. De unga frågade sig varför cannabis ska vara förbjudet då alkohol, som är lika skadligt, är tillåtet. Svaret blev relativt svaga sanktioner mot cannabis, som till exempel att tillåta innehav för eget bruk och jag tror att den här attityden har sitt ursprung i den traditionellt liberala alkoholpolitiken i Danmark. Den liberala hållningen till cannabis och alkohol har haft riktigt stor påverkan på vår hälsa under riktigt många år, säger Sindballe.

Hur ser det då ut i dagens läge i Danmark, gällande diskussionen om legalisering av cannabis? Undersökningar visar att majori-

teten i Danmark är emot en legalisering av cannabis. Ändå dyker debatten upp med jämna mellanrum, men så länge regeringen har varit borgerlig, så har svaret varit ett blankt nej. Sindballe tror inte heller på en legalisering inom en nära framtid.

– Nej, det finns knappt en befintlig chans att cannabis legaliseras. Förslag till försöksarrangemang i riktning mot en legalisering har tagits upp flera gånger i Folketinget under de senaste tio åren, men har blivit nedröstat av en bred majoritet. Debatten finns eftersom vi har ett så stort problem med kriminalitet och med uppgörelser i undre världen. Legaliseringsdebatten kommer bland annat ur den diskussionen, då många anser att en legalisering skulle skära ner på kriminalitet och den svarta ekonomin. Kanske ser den nya center-vänster regeringen annorlunda på narkotikapolitiken, men jag tror att det bara kommer att handla om små nyanser.

Nya drogers intåg

Globaliseringen och internet har gjort avstånden kortare och fenomen sprider sig allt snabbare över världen. Det samma gäller för narkotika. Nya droger dyker upp på marknaden, men samtidigt samarbetar förebyggande instanser allt mera. Sundhetsstyrelsen utnyttjar det systematiserade informationsnätverket Early Warning System för att samla information om nya droger. Early Warning System konceptet, som koordineras av EMCDDA (Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk), används i flera länder och fungerar som en flerriktad informationskälla för preventionsarbetare; det går att både hämta och lägga in information om nya substanser.

I Danmark börjar identifieringen av en ny substans via en anmälan

som görs till polisen. Därefter utförs rättskemiska analyser vilka ger information om substansen, dess kemiska sammanställning och tillverkare. Det är Sundhedsstyrelsens uppgift att förbereda förslag som förbjuder substanser som kategoriseras som narkotika. Sundhedsstyrelsen har stöd från EMCDDA och nordiska nätverk i sina beslut.

– De rättskemiska analyserna av påträffade substanser ger oss mycket information om drogernas utveckling. Vi kan se att det finns stora variationer i styrka och innehåll hos piller som till exempel säljs som ecstasy, säger Sindballe.

En fråga om prioritet

Danmark skiljer sig från de andra nordiska länderna i alkohol- och drogpolitiken och Sindballe ser många styrkor i övriga Norden som hon saknar i det danska preventionsarbetet. Sindballe hoppas på högre politisk prioritet för alkohol- och narkotikafrågor.

– De andra nordiska länderna kombinerar kontrollpolitik för alkohol och narkotika, som jag tycker är viktigt. I övriga Norden lägger man mera resurser på förebyggande arbete och det har en högre politisk prioritet. I framtiden önskar jag till exempel att Danmark skulle prioritera och satsa större resurser på initiativ på internet.

Anne-Marie Sindballe arbetar vid Sundhedsstyrelsen i Danmark.

– Öl och sprit är okey,
inte narkotika

Studentkåren på Tekniska Högskolan, KTH bildades 1902 och bland det första beslut kåren fattade var att låta ställa till med stor bal på Grand Hôtel i Stockholm. I dag, drygt hundra år senare handlar fortfarande mycket av kårens verksamhet om fester och festande.

3 Fra virkeligheten

Det dricks mycket inom studentkåren, men varken Martin Alesund (t.v.) eller Tomas Hiselius (t.h.) tycker att det är ett problem. - Det är tradition att feta hårt och ofta som student och det är sällan det leder till problem, menar de.

– De flesta dricker nog mer efter att de börjat läsa på KTH. Det gäller i alla fall för mig. Mycket av umgänget kretsar kring festande och alkohol, framförallt upplever man det så som ny i kåren. Det säger Martin Alesund som läser andra året på energi och miljö-programmet.

Många tillfällen att dricka

– Vill man dricka så kan man i princip göra det varje kväll. Det är alltid någon av högskolans tjugo sektioner som ordnar en pub eller liknande. Som student behöver man ju inte tänka på att man ska upp och jobba dagen efter som andra dödliga. Och de flesta har dessutom ingen familj att ta hänsyn till, så vill man festa så är det få saker som stoppar en.

Sedan Martin började plugga går han nästan aldrig ut och festar i Stockholm. Först och främst för att han inte har råd, men dessutom tycker han att stämningen är betydligt råare ute på stan.

– På kåren känner alla varandra. Det är ett betydligt vänligare klimat. Även om man skulle bli riktigt full så riskerar man aldrig att bli rånad eller misshandlad eller ens att vakna upp ensam och övergiven, menar Martin.

Alkohol försäljning som inkomstkälla

Studentkulturen har alltid varit alkoholliberal och ju äldre studentkår, desto anrikare alkohol-traditioner. En snabb sökning i Lunds och Uppsala Universitets studentsångböcker bekräftar bilden. Punsch, redlös fylla och hög promillehalt besjungs och lovordas från 1800-talet till idag. Skillnaden i dag är att både universiteten, högskolorna och de enskilda studentkårerna har alkoholpolitiska policydokument med riktlinjer kring försäljning och förhållningssätt till alkohol.

– Vi kan inte sticka under stol med att en stor del av vår omsättning kommer från alkoholförsäljning. Men vi är medvetna om vårt ansvar, säger Tomas Hiselius som är studiesocialt ansvarig på KTH:s studentkår. Det innebär att han bland annat är ansvarig för alkoholfrågor. Han ser alkoholpolicy som ett komplement till den generella lagstiftningen.

Regler men inga pekpinnar

– Vi tar inte ställning mot alkohol, men vi har klara regler för vad kårens festfixare, det så kallade klubbmästeriet, får och inte får göra. Till exempel får inte arrangörerna dricka under arrangemangen eller hetsa studenterna att dricka. Alla som säljer alkohol på kårens arrangemang ska genomgå STAD-utbildningen. Utbildningen arrangeras av projektet «Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem». Studenterna får bland annat lära sig om alkoholens medicinska effekter, lite om alkohollagen och om narkotika i krogmiljö.

Normalt festande eller missbruk?

Både Martin Alesund och Tomas Hiselius tror att det finns studenter som dricker så pass mycket och ofta att det kan medföra risk för skador, även om de inte har sett det bland just sina kompisar.

– Det finns väl en viss risk att man blir «hemmablind» och inte märker att man förändrat sina vanor, säger Martin. Man tycker kanske inte att man dricker mer än någon annan. Men det kan ju vara så att de man umgås med dricker för mycket, de också.

Kåren samarbetar med Studenthälsan som erbjuder råd och stöd om studenterna känner att deras eget, eller en studiekompis drickande börjar bli oroande. Studenthälsan har inte egna vårdprogram mot alkoholberoende, men kan hjälpa studenter att komma i kontakt med till exempel en alkohol- och drogbehandling. Hos Studenthälsan kan man även testa sina alkoholvanor. Det görs via ett så kallat AUDIT-test (Alcohol Use Disorder Identification Test), där studenten får svara på frågor om hur mycket och hur ofta han eller hon dricker bland annat. Personalen räknar ut ett referensvärde som sedan presenteras för

studenten. Resultatet kan fungera som en väckarklocka.

Inte narkotika

Trots att det festas mycket har Tomas aldrig sett någon använda narkotika på kårens arrangemang.

– Jag tror det är färre som tycker det är okey att använda droger inom studentvärlden än bland unga i stort. Och skulle det ske på ett studentarrangemang skulle folk reagera starkt, eftersom personen riskerar att kåren förlorar sitt tillstånd och får dålig publicitet.

Martin är inne på samma linje.

– De flesta studenter har en liberal inställning till alkohol, men inte till andra droger. Alkohol och fylla ingår i myten om det glada studentlivet, men däremot inte annan drogromantik. Att vara full är ok, men inte att vara hög.

Bägge menar att det går att vara med i studentlivet och helt ta avstånd från alkohol.

– Jag har studiekompisar som är nykterister och festar mycket, säger Martin. En av dem är DJ, men han är också mycket stark som person och kan stå emot gruppsycket. Martin tror däremot inte att det skulle gå att få igenom en alkoholfri pub. Det skulle helt enkelt dra för lite folk.

Rusmedelförebyggande arbete – en del av vardagen

– Det rusmedelförebyggande arbetet i Finland ingår i skolornas allmänna uppfostringsarbete. Skolorna har stor självbestämmanderätt i det hälsofrämjande arbete. Och så skall det också vara i fortsättningen. Rusmedelförebyggande arbete skall i huvudsak vara en del av vardagen snarare än enskilda kampanjer.

Det säger Markku Soikkeli, utvecklare vid Nationella institutet för hälsa och välfärd i Finland (THL). I dag utgår det rusmedelförebyggande arbetet från det nationella alkoholprogrammet, som trots sitt namn också innefattar narkotika. THL:s uppgift är endast att förmedla kunskap och information om bl.a. metodutveckling. Nationella kampanjer eller verkställande arbete hör i allmänhet inte till THL:s uppgifter. Inte ens på en kommunal nivå är det möjligt att styra det rusmedelförebyggande arbetet i skolor, då kommunerna endast kan bidra med information och expertis. På en lokalnivå är alltså skolorna i stort sett autonoma då det gäller upplägg av förebyggande arbete som görs bland barn och unga.

Informera och utbilda rektorer

– Att främja kvalitetsmässigt gott förebyggande arbete baserar sig främst på förhandlingar med skolor och på att informera och utbilda rektorer, konstaterar Soikkeli.

Information om vad som egentligen sker på det rusmedelförebyggande fältet, samlas inte systematiskt in på en nationell nivå. Soikkeli ser detta både som en brist och en fördel. Han förespråkar en systematisk kartläggning av det förebyggande arbetet i skolor i Finland. Samtidigt

tar han avstånd från att gå mot ett mera centralstyrt arbetssätt som skulle ta ifrån skolorna deras autonomi då det gäller upplägg av det förebyggande arbetet.

– Istället för att försöka passa in ett nationellt förebyggande program i alla landets skolor, skall vi hellre stöda skolorna i deras självständiga arbete att ta fram förebyggande verksamhet som bygger på den enskilda skolans styrkor och specialbehov, menar Soikkeli.

Förebyggande arbete ingår i skolornas verksamhet på många plan bland annat i form av stödfunktioner, rusmedelförebyggande undervisning, kuratorer, skolhälsovård osv. Externa rusmedelförebyggande program eller kampanjer kan bidra till arbetet som en extra krydda, men det huvudsakliga rusmedelförebyggande arbetet skall ingå i skolornas allmänna uppfostringsansvar, påpekar Soikkeli.

– Många frågar om det inte är THL som bestämmer innehållet i det förebyggande arbete och jag får åter betona att nationella satsningar i Finland handlar genuint om informationsstyrning. Givetvis innebär lokal autonomi lokal varians i det förebyggande arbetets kvalitet, men lika sannolikt är det att också nationellt styrda förebyggande program

fungerar ställvis bättre, ställvis sämre, menar Soikkeli.

Även i en nordisk jämförelse lyser nationella förebyggande program framförallt i Finland med sin frånvaro. Kampanjer och program ordnas i stort sett endast av organisationer eller privata aktörer. Detta har lett till vissa problem och missuppfattningar i europeiska sammanhang. I och med att kampanjer eller nationella program inte finns, kan det bl.a. i EMCDDA:s datainsamlingar uppstå en missvisande bild av att rusmedelförebyggande arbete inte överhuvudtaget görs i Finland. Soikkeli har arbetat för att få mera europeisk förståelse för den finska infiltrerade rusmedelförebyggande modellen.

Ny bok

Tillsammans med forskarna Mikko Salasuo, Anne Puuronen och Matti Piispa ger han nu ut en bok om rusförebyggande arbete i Finland (1). Boken syftar bland annat till att ge ut information om den finska modellen för rusmedelförebyggande arbete som ett godtagbart alternativ till centralstyrda förebyggande kampanjer och program. Soikkeli hoppas att den finländska modellen i framtiden också kommer att kännas igen som godtagbar rusmedelförebyggande verksamhet i europeiska sammanhang.

I boken problematiserar skribenterna effektutvärdering av förebyggande arbete som fokuserar på att mäta satsningarnas korttidseffekter på målgruppen. Att rusmedelpreventiva inslag inte verkar minska ungdomars rusmedelbruk på kort sikt ser skribenterna som en feltolkning av satsningars syfte, som leder snarast till att utvecklingen av informationsbaserade satsningar lamslås.

– Denna typ av direkt effekt-

mätning av kommunikationsbaserade förebyggande metoder baserar sig inte längre på någon som helst kommunikationsvetenskaplig grund. Inom kommunikationsforskningen finns i dag ingen rationell förklaringsmodell för varför kommunikationsmetoder skulle direkt inverka på människors beteende. Det gäller att se förbi frågan «Fungerar kommunikationsmetoder i ett förebyggande syfte?» och istället fråga «Hur fungerar kommunikationsmetoder i ett förebyggande syfte?», förklarar Soikkeli.

Helhetseffekt av informationen

Han menar att följderna av förebyggande insatser inte nödvändigtvis är att vi omedelbart ändrar vårt beteende. Däremot påverkar all information vi utsätts för på vårt sätt att ställa frågor, förstå saker och göra val. Förebyggning handlar inte om enstaka insatser eller budskap, utan om en helhetseffekt av den information vi utsätts för. Dessutom är det viktigt att förstå hur samma information påverkar oss i olika livsmiljöer och livssituationer. Att uttala sig om förebyggande informationssatsningars effekter handlar alltså om att betrakta informationen som endast en del av alla de komponenter som formar vår världsbild.

– Det är klart att beteendeförändringar är önskvärda, speciellt när stora summor pengar placerats på informationssatsningar. Vi skall komma ihåg att en informationsatsning är svag om vi inte förmår att påverka normer och politik som bidrar till den allmänna opinionsbildningen. Information är viktigt för att påverka kulturklimatet. Det går inte att tala om för människor vad de borde tänka, men det går att tala om vad de borde tänka över, uppsummerar Soikkeli.

Markku Soikkeli är utvecklare vid Nationella institutet för hälsa och välfärd i Finland (THL).

Referenser:

1. Mikko Salasuo, Anne Puuronen och Matti Piispa, bok om rusmedelförebyggningen i Finland: *Se toimii sittenkin, kuinka päihdevalistuksesta saa selvää [Den fungerar trots allt. Om att tyda rusmedelupplysningen]* Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisu 116, 2011.)

Politikk

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheten

4 Politikk

5 Fa forskning

6 Internasjonalt blick

7 Referanser

8 Summary Samantekt Tiivistelmä

Politikerne svarer

Varför prövar unga narkotika? Är narkotika ett allvarligt problem? Vad kan man göra för att minska problemet? Har vi en gemensam nordisk linje – tänker vi på samma sätt och gör vi ungefär samma saker? För att ta reda på hur läget är idag, med nya regeringar både i Danmark och Finland, ställde vi fem frågor till de ansvariga ministrarna i vart nordiskt land och bad dem ta ställning till alternativa svar.

Sundhedsminister
Astrid Krag,
Danmark

Omsorgsminister
Maria Guzenina-Richardson,
Finland

(Foto: Janne Suhonen/
statsrådets kansli)

Vælfærðsminister
Guðbjartur Hannesson,
Island

Helse- og omsorgsminister
Anne-Grete Strøm-Erichsen,
Norge

(Foto: Torgeir Haugaard, Forsvarets
mediesenter)

Barn- och äldreminister
Maria Larsson,
Sverige

(Foto: Johan Oedmann)

Alkohol och narkotika ses i Norden som allvarliga sociala problem. Följer man med massmedia kan det ibland tyckas som om narkotika är ett allvarligare problem än alkohol. Det kanske beror på att narkotika fortfarande är okänt för de flesta människor och att det i första hand är unga människor som mer eller mindre sporadiskt prövar på olika slag av psykoaktiva substanser.

En frågeundersökning bland befolkningen på 1990-talet visade att det fanns stora olikheter i åsikterna om problemens storleksgrad. Då tyckte till exempel ca 60 procent av finlänarna att alkoholen var ett större problem än narkotika, medan dryga 43 procent av svenskarerna tyckte att narkotika var mera problematiskt (NAD publikation 31, 155). Idag torde läget vara ett annat, med större uppmärksamhet på alkohol i de flesta nordiska länder.

Eniga om att alkoholproblemen är större än narkotika

De nordiska ministrarna som ansvarar för narkotikafrågor är helt på det klara med och eniga om att alkoholen är ett större problem än narkotika.

«Jämfört med narkotikan är det långt fler användare och missbrukare av alkohol», uttrycker den svenska barn- och äldreministern Maria Larsson. Samtidigt ser hon att den ökade tillgängligheten till narkotiska preparat, blant annat via Internet, skapar helt nya utmaningar i det drogförebyggande arbetet. Både helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen från Norge och sundhedsminister Astrid Krag från Danmark pekar på att alkoholen genom sin utbredning orsakar långt flera och allvarligare social- och hälsomässiga problem än narkotika. Krag uppger att man i Danmark har uppskattat antalet alkoholberoende personer till ca 140 000 medan narkotikamissbrukarnas

antal uppskattats till 33 000, varav 11 000 cannabissmissbrukare. Alkoholen är dessutom ett lagligt rusmedel, som majoriteten av de vuxna i alla länder brukar och som, trots goda intentioner, ofta finns tillgängligt i miljöer där unga människor vistas (idrottstillställningar, klubbar, discon). Velfärdsminister Gudbjartur Hannesson från Island understryker att alkoholbruket bland unga dessutom kan vara inkörsporten eller upptakten till narkotikabruk.

Varför börjar då unga använda narkotika?

Den här frågan ställde vi inledningsvis till de nordiska ministrarna. Frågan var svår och inte alla ministrar önskade svara direkt på den. Vi gav fyra huvudalternativ: Handlar det om nyfikenhet eller experimentlust; är det ett symptom på bristande stöd i hem och skola; blir unga påverkade av sina kompisar, av popidoler, ungdomskulturen, eller handlar det om slumpen, misstag, att unga inte vet bättre?

Statssekreterare Sinikka Näätäsaari, som svarade på den finländska omsorgsministern Maria Guzenina-Richardsons vägnar, menar att den fråga NVC ställde om möjliga orsaker inte upptog den allra viktigaste:

«Tillgänglighet har en stor betydelse för hur vanligt det är att pröva på droger. Tillgänglighet innebär mera än bara möjligheten att fysiskt få tag på droger. Tillgängligheten i den här bemärkelsen innefattar närvaro och all daglighet: hur vanliga droger är i ungas omgivning, hur öppet de används och sprids och hur lätt är det att få tag på dem».

Sociala skäl framom de individuella

Alla övriga ministrar framhäver sociala skäl framom de individuella. Gudbjartur Hannesson säger att

sociala förebilder, mode, social press och sociala förhållanden är viktiga och spelar den största rollen. Anne-Grete Strøm-Erichsen från Norge understryker att «rusmidler misbrukes i alle sosiale lag og i alle etniske grupper. Samtidig vet vi at veier inn i rusmiddelmissbruk henger sammen med sosio-økonomiske faktorer som inntekt, utdanning og arbeid. Å oppleve støtte fra hjem og skole, å bli inkludert – i arbeidsmarkedet og i samfunnet generelt – er viktig både for å unngå å havne i rusmiljøer, men også som hjelp til å komme ut av et rusmisbruk». Maria Larsson från Sverige och Astrid Krag från Danmark är inne på samma linje – vardera tycker att det finns fler än bara en orsak till att unga börjar använda droger; det handlar om olika omständigheter och samspelet mellan dem. Maria Larsson framhäver föräldrarnas förmåga att älska och skydda sina barn som en avhållande faktor och pekar på kompistrycket i tonåren. I likhet med sin finländska kollega, framhäver hon tillgänglighetens betydelse. Astrid Krag uttrycker sig på följande sätt:

«Den enkelte unge vil ofte angive nysgerrighed og lyst til at prøve noget nyt som grunden. Fra undersøgelser ved vi dog, at det nære miljøes betydning er stor. Det at have venner, der prøver/tilbyder stoffer og at have forældre, der er tilladende/ligeglade i forhold til stoffer øger risikoen for at den unge begynder at eksperimentere med stoffer. Vi ved også, at unge, der ikke trives eller har dårlig støtte i hjemmet, er mere udsatte. I bred betydning har hjem og skole derfor en helt grundlæggende betydning for, om unge prøver og fortsætter med narkotika».

Vad kan göras?

Vad borde man då göra för att minska narkotikabruket? I våra

svarsalternativ föreslog vi upplysning, stärka föräldrarna, påverka ungdoms- och festmiljöer, stärka skolans möjligheter till förebyggande arbete, ge polisen bättre övervakningsmöjligheter och/eller höja åldern för inköp av tobak och alkohol. Astrid Krag från Danmark har en klar linje och prioritering i vad hon anser vara viktigt. Bland de givna alternativen menar hon att det i första hand handlar om förebyggande verksamheter i hemmen och i skolan: «Skal stofmisbruget nedbringes, er der brug for at spille på mange strenge. Den helt grundlæggende og vigtigste forebyggelse sker i familien og i skolen, der helt generelt bør være støttende og udviklende for det enkelte barns ressourcer og trivsel. I forhold til det narkotikaspecifikke er det herudover vigtigt, at både forældre og skoler har klare holdninger og evner dialog med de unge om rusmidler mm».

Maria Larsson pekar också på olika sätt att förstärka föräldrarnas och hemmets möjligheter: «Föräldrakraften kan bli ännu starkare om föräldrar sluter sig samman, exempelvis i en skolklass, kring gemensamma förhållningsregler för sina barn».

Astrid Krag fäster också, alldeles som hennes isländska kollega, vikt vid att både alkohol- och tobakspolitiken spelar en roll för narkotikafrågan. Krag understöder åldersgränser för inköp av alkohol och tobak medan Hannesson kommenterar att priset på alkohol och tobak skall vara tillräckligt högt. Att påverka ungdomsmiljöer ligger lågt på Krag's prioriteringslista, medan det ansågs vara viktigt i ett isländskt perspektiv.

Upplysning är nödvändigt, men är inte förebyggande i sig själv

Att upplysa barn och unga om rusmedlens faror, något som särskilt på alkoholområdet setts

som det huvudsakliga, om ej det mest verksamma medlet inom förebyggande verksamhet, har ministrarna en nykter hållning till: upplysning är nödvändigt men är inte förebyggande i sig själv. Maria Larsson poängterar att det är viktigt att arbeta sammanhängande i det förebyggande arbete – alltså alkohol, tobak, narkotika och dopingpreparat samtidigt. I Danmark gör man gärna en skillnad mellan de här substanserna.

Den norska ministern förefaller att mera än de andra förlita sig på den nordiska modellen som framhäver «det allmännas» och socialpolitikens roll:

«Rusmiddelförebygging handler om et inkluderende samfunn og er et sosialpolitisk ansvar på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer – trygge bomiljø, gode fritidstilbud, helsestasjons- og skolehelsetjenester, barnehager og skoler er viktige arenaer. I tillegg skal vi fortsatt ha en streng regulering av rusmidler, herunder forbud mot narkotika. Holdningsskapende arbeid er et nødvendig og viktig supplement. Kunnskap må bygges og holdninger må endres for å redusere skadevirkningene», säger den norska ministern. Hon underströk också att «forbudet mot narkotika ikke står i motstrid til en human narkotikapolitikk». Från finskt håll framhäver man också den allmänna samhällspolitikens roll och att goda metoder nog finns, bara man vill tillämpa dem.

Ingen väljer att bli missbrukare

Narkotikabruk är kriminaliserat och kan ha allvarliga straffrättsliga sanktioner i alla nordiska länder utom i Danmark. Vi frågade därför till slut om narkotikamissbrukare är sjuka eller kriminella, och vidare om orsaken till narkotikamissbruk finns hos individen eller det allmänna. En av hörnstenarna i den

nordiska välfärdspolitiken avspeglades i svaren: enhälligt menar ministrarna att det inte finns någon som avsiktligt väljer att bli missbrukare, att det inte är ett individuellt val utan i högsta grad styrt av omständigheterna. Omständigheterna kan handla om svåra uppväxtvillkor eller andra sociala omständigheter och en sårbarhet och utsatthet hos enskilda individer. Maria Larsson påpekar dock att individen alltid har ett eget ansvar.

Ministrarna är också överens om att narkotikamissbrukare i huvudsak skall behandlas som sjuka individer, inte som brottslingar. I Sverige uttrycks detta som ett beroendestillstånd, som skall behandlas som en sjukdom men kompletteras med psykosocial behandling. I Finland påpekas att många missbrukare lider av psykska och sociala problem och därmed är mentalvård och socialt stöd aktuellt. Den norska linjen är att «personer som har rusmiddelproblemer skal få behandling. Individuelle behov skal kartlegges og møtes, og skadereduserende tiltak er en nødvendig og viktig del av det totale behandlingstilbudet». Kriminaliseringen av missbruket förefaller i ljuset av svaren inte ha ett massivt stöd hos ministrarna, även om ingen explicit tar upp det som problematiskt.

Sett i ett internationellt perspektiv tecknar svaren ett nordiskt förhållningssätt där tillgänglighetsfrågorna, med andra ord begränsningen av utbud av narkotika och andra rusmedel, är viktiga men inte de enda. Lika mycket framhävs förebyggande åtgärder, stöd och behandling för narkotika och andra rusmedelsproblem.

Det rusförebyggande arbetet på Island

SYSTEMATISK PLANERING MED HÄLSAN I FOKUS

Handlingsplaner mot rusmedelsbruk på skolorna, hälsoundervisning och presidentens förebyggande dag är inslag i det preventiva arbetet mot rusmedelsbruk i Island. Genom insatserna försöker myndigheterna minska tobaksrökning och bruk av alkohol och narkotika bland unga.

4

Politikk

Upplägget har ändrats under de senaste åren från att varna ungdomarna om rusmedlens faror till att framhäva en sund livsstil genom ämnet hälsokunskap. Ämnet ingår i undervisningen från klass ett till tio. Det är skolhälsovårderna som är ansvarig för undervisningen i hälsokunskap i samarbete med Hälso- och sjukvårdsdirektoratet.

– Man vill stärka det positiva i barn och ungdomars liv, säger Rafn M. Jónsson som har ansvar för det preventiva arbetet på Hälso- och sjukvårdsdirektoratet (Landlæknisembættið). I första klassen undervisas det bland annat om vikten av god tandhygien, och sund kost medan man i högre klasser poängterar aktivitet, självständighet och sund livsstil. Därtill får ungdomarna information om alkohol och narkotika.

I klass 1, 4, 7 och 9 diskuterar hälsovårdaren med eleverna om livsstil och välbefinnande. På det här sättet vill man öka medvetenheten hos eleverna om deras hälsa. Hälsovårdarna använder sig av material för undervisningen som finns på webbsidan www.6h.is. På sidan finns också material för föräldrar.

– Hälso- och sjukvårdsdirektoratet har de senaste åren drivit igenom projekt om hälsofrämjande skolor. Mål-

sättningen är att alla skolor i Island skall leverera handlingsplaner om att främja skolungdomarnas hälsa, upplyser Jónsson.

Skolorna får själva bygga upp sina egna målsättningar för att främja ungdomarnas hälsa, men det finns kriterier som handlingsplanerna skall uppfylla. Hälso- och sjukvårdsdirektoratets preventionsarbetare besöker skolorna och stöder dem i att ta fram preventiva handlingsplaner. I handlingsplanerna ingår delar om kost, motion, psykisk hälsa, livsstil, alkohol och narkotika.

– På ett år har vi fått med de flesta ungdomsskolor, säger Jónsson. Det innebär att alla skolor med elever i åldern 16–20 år nu har en handlingsplan.

Presidentens förebyggningsdag

President Ólafur Ragnar Grímsson lanserade år 2006 en förebyggningsdag som äger rum årligen i början av oktober. Under den här dagen sänds reklam ut i media, material om ämnet finns till förfogande på Internetsidor och elever och föräldrar samlas i skolor för att diskutera hälsosamma levnadsvanor. Det är ett samarbetsprojekt mellan presidenten och flera frivilliga organisationer.

I slutet av 1990-talet var ungdomsfylla ett stort problem i Island. Då vaknade intresset att göra något åt problemen. År 1999 startade ett program som hette Island utan Stoffer år 2000 (Island utan rusmedel år 2000). Det satsades stort på att familjerna skulle vara tillsammans, att ungdomarna inte skulle vara ute om

Alkoholpolitik i Island

Island har generellt sätt en stram alkoholpolitik. Alkohol i detaljhandeln säljs endast via det statliga alkoholmonopolet och på krogar. Alkoholskatten är också hög och har höjts efter den ekonomiska krisen 2008 för att dryga ut statskassan. Innan krisen drack islänningarna ca 7,8 liter ren alkohol per person och år. Därefter har mängden till och med minskat en aning, men myndigheterna har inga helt färska siffror. Antagandet är att siffrorna är nere i ca 6 liter ren alkohol per person och år. De här siffrorna är markant lägre än i övriga Norden. Den sittande regeringen har godkänt en alkoholpolicy, som dock inte än är godkänd i Altinget.

– Målet är att skapa en handlingsplan om alkohol och narkotikapolitik innan årsskiftet 2011–2012 som vi hoppas att Altinget kan godkänna, säger Jónsson.

Handlingsplanen skall vara i kraft fram till år 2020. Dess syfte är att verkställa rusmedelspolitiken. Fokus i politiken är att behålla åldersgränsen för inköp av alkohol och att upprätthålla alkoholskatten. Stöd för handlingsplanen finns i Världshälsoorganisationen WHO:s riktlinjer om hög åldersgräns för

inköp av alkohol och olika begränsningar för försäljning.

– En handlingsplan kunde hjälpa till att hålla tillbaka liberalare åsikter i Altinget om att införa försäljning av alkohol i vanliga mataffärer, funderar Jónsson.

Samarbete stöds med hjälp av skattemedel

En procent av alkoholskatten delas ut årligen via preventionsfonden (förebyggningsfonden) till olika forsknings- eller samarbetsprojekt med syfte att minska bruket av alkohol och narkotika. Årligen handlar det om ca 60 till 70 miljoner isländska kronor.

Projektet SAMFO är ett av de projekt som har fått stöd av fonden. Det är ett samarbete mellan nykterhetsorganisationer och andra frivilliga organisationer som är villiga att arbeta med prevention. SAMFO är en paraplyorganisation med fokus på att minska skador av alkohol och narkotika i samarbete med myndigheterna. Via projektet har SAMFO skapat ett lokalt samarbete mellan läkare, polis och socialarbetare. I år har man inom projektet till exempel organiserat flera möten med fokus på att informera föräldrar om cannabis.

Varje år har förebyggnings-

nätterna och att föräldrarna inte skulle ge alkohol åt sina ungdomar.

– Vi kallade det hela den isländska modellen. När hela samhället kom med i detta minskade ungdomarnas användning av rusmedel, berättar Rafn M. Jónsson som har ansvar för det preventiva arbetet på Hälsodirektoratet (Landlæknisembættið).

fonden understött en enkätundersökning om ungdomars livsstil, som genomförs på universiteten i Reykjavik och i Akureyri. Ett avsnitt i enkäten handlar om alkohol och rusmedel, om psykisk välfärd, om kostvanor och förhållanden i hemmet.

– Just nu är också en stor undersökning på gång där forskarna försöker klarlägga ungas alkoholdebut och upplevelser av narkotika, säger Jónsson.

Situationen i dag

Hur ser då situationen ut i Island beträffande rusmedelsbruk? Har rusmedelsbruket överhuvudtaget minskat bland unga och unga vuxna? Är allt det förebyggande arbetet förgäves? Velfärdsministeriet har i september 2011 utgivit en rapport om ungas hälsa i Island i åldersgruppen 14–23 år. Utifrån rapporten kan man dra slutsatsen att alkoholbruket, bruket av narkotika och tobaksrökning har minskat i den här åldersgruppen.

Figur 4: DRAG I RUSMEDELSPOLITIKEN I NORDEN

	Danmark
Åldersgränser för inköp av alkohol, alkoholdrycker svaga/starka	16/18 *
Åldersgränser för servering av svaga/starka alkoholdrycker	18
Åldersgräns för försäljning av tobak	18
Svaga alkoholdrycker upp till 4,5 vol. säljs i dagligvarohandeln	ja
Begränsningar av alkoholreklam	Det är förbjudet att annonsera alkohol till ungdomar eller inom program riktade till ungdomar
Är narkotikabruk kriminaliserat?	nej
Innehav och försäljning av narkotika är kriminaliserat	ja
Drogtest i skolan	nej

** Definition av svaga drycker: ≤ 22 vol. % i Finland, ≤ 16 vol. % i Danmark, ≤ 22 vol. % i Norge*

Rusmedelsbruk bland unga var det lägsta i hela Europa år 2007.

Cannabis är det mest använda illegala rusmedlet på Island. Under åren 2005 och 2006 hade 11 procent av pojkarna och 9 procent av flickorna i klass 10 provat på cannabis, medan siffrorna för åren 2009 och 2010 visar en liten ökning bland pojkarna till 13 procent och en liten minskning bland flickorna till 5 procent. I gruppen 16 till 20 åringar utan utbildning används det mera

illegala rusmedel. Över 50 procent av 16–18 åringar i gruppen har provat på cannabis och 60 procent i åldern 18 till 20 åringar i gruppen har provat på rusmedlet.

Det isländska samhället jobbar på många fronter för att minska användningen av alkohol och illegala rusmedel.

– Det är svårt att säga vilka projekt eller program som har effekter på användningen, säger Jónsson. Få av programmen har blivit evaluerade.

Finland	Island	Norge	Sverige
18/20 *	20/20	18/20 *	20/20
18	20	18	18
18	18	18	18
ja	nej	ja	nej
Reklam för alkohol upp till 22 % vol. procent är tillåten, men innehållet i reklamen är reglerat (med andra ord är det tillåtet att göra reklam för öl, vin och andra aperitifer, men ej sprit, konjak etc.)	Det är förbjudet att marknadsföra alkoholdrycker där alkoholhalten är över 2,25 % vol.	Det är förbjudet att annonsera alkoholdrycker vars alkoholhalt är över 2,25 % vol.	Det är tillåtet att göra reklam för sådana alkoholdrycker vars alkoholhalt är mindre än 15 % vol.
ja	ja	ja	ja
ja	ja	ja	ja
Om drogtester utförs i grundskolan, är de frivilliga och görs av skolhälsovården. Drogtester kan inte användas som en kontrollmekanism. Drogtester kan under vissa omständigheter göras inom social- och hälsovårdsutbildningar och transport- och säkerhetsutbildningar, men detta sker sällan.	Kan göras om det finns starkt grund till det. Vanligt är att det är barnskyddet som kopplas in om det finns misstanke.	Utförs som uppföljning av misstänkta fall	Frivilliga drogtester kan förekomma. En elev kan alltså vägra delta i en drogtest.

A horizontal banner featuring a series of white line-art icons on a green background, set against a blurred background of people. The icons represent various types of disabilities and assistive technologies: a person with a hearing aid, a person using a stroller, a person with a cane, a person in a wheelchair, a person using a screen reader (represented by a book icon), a person using a voice-controlled device (represented by a bottle icon), and a person using a long-reach device (represented by a long pole icon).

Flertallsmisforståelsen

MANGLER EMPIRISK BELEGG

– Om flertallsmisforståelsen påvirker de unges adferd er høyst usikkert, og solid dokumentasjon for en slik sammenheng glimrer med sitt fravær. Mye av forskningen som gjelder unges overestimering av andres rusmiddelbruk, må tas med en klype salt, sier Hilde Pape, forsker ved Statens institutt for rusmiddelforskning og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

I faktadelen i dette heftet peker Kim Møller og Jakob Demant (side 12) på noen faktorer som gir økt risiko for at ungdom begynner med illegale stoffer. Noen av risikofaktorene har å gjøre med den enkeltes nettverk, altså familie, foreldre og omgangskrets. I den forbindelse nevnes flertallsmisforståelsen som handler om hvordan unge har en tendens til å overdrive jevnaldrenes rusmiddelbruk.

Mange studier har kartlagt hvilke antakelser ungdom har om rusmiddelbruk i sin egen aldersgruppe. En hovedkonklusjon i disse studiene er at ungdom er tilbøyelige til å tro at andre ungdommer har mer erfaring med alkohol og narkotika enn dem selv. Jo mer de drikker selv, desto sterkere synes tendensen til å overvurdere andres alkoholbruk. Men kan slike feilvurderinger av andres forbruk få den enkelte til å drikke mer selv, eller kan det være eget forbruk som påvirker hvordan man oppfatter andres? Rekkefølgen av faktorene er uklar. Det er ifølge Hilde Pape mer som er uklart.

Mye usikkerhet

Pape har selv forsket på flertallsmisforståelsen. I dag er hun kritisk til både egen og andres undersøkelser på dette feltet, og mener

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheten

4 Politikk

5 Fra forskning

6 Internasjonalt blikk

7 Referanser

8 Summary Samantekt Tiivistelmä

at denne forskningen er forbundet med mye usikkerhet. Den vanligste måten å kartlegge fenomenet på gjøres ved å spørre ungdom om hvor mye de selv drikker og om hvor mye de tror andre ungdommer drikker. Deretter sammenliknes svarene.

– Denne kartleggingsmåten er problematisk, sier Pape. – Mange av studiene på dette området har lav svarprosent eller baserer seg på ikke-tilfeldige utvalg. Det er derfor mulig at ungdom som deltar i disse undersøkelsene kan ha et lavere alkoholkonsum enn dem som ikke deltar. Til en viss grad kan derfor forskjellen mellom egen drikking og andres drikking være reell. Det er også sannsynlig at mange av dem som svarer pynter på sannheten og underslår hvor mye de drikker. Det er derimot lite sannsynlig at de også underslår hvor høyt konsum andre ungdommer har. Videre er mange av de spørsmålene som er blitt stilt i disse studiene formulert på måter som kan villedde de unge til å tro at andre drikker mer enn dem selv. Mange studier har funnet at ungdom som drikker mye, er tilbøyelige til å tro at andre også drikker mye, men hva som kommer først og om dette dreier seg om årsak og virkning, er uklart, sier hun.

Pape peker også på uklarheter når det gjelder «andre og andres forbruk» i disse spørreundersøkelsene. Er «andre» nære venner, elever på samme klassetrinn, på hele skolen eller i hele landet? Og hvem har oversikten over andres forbruk og kan svare etterrettelig om det?

Hun mener likevel ikke at man kan se helt bort fra flertallsmisforståelsen som en mulig risikofaktor for bruk av rusmidler (1). Det kan heller ikke utelukkes at slike misforståelser kan få ungdom som drikker mye til å fortsette med det – fordi «alle andre også gjør det».

1. Pape, H. Young people's over-estimation of peer substance use: An exaggerated phenomenon? *Addiction* (I trykken)

Om Youth, Drugs and Alcohol YODA

Forskningsteam

Margaretha Järvinen, Jakob Demant, Signe Ravn, Jeanette Østergaard

Metod/Data

Forskningsmaterialet för projektet var omfattande. Materialet hade samlats in både kvantitativt med enkäter bland ett representativt urval ungdomar och enkäter bland gäster på nattklubbar och kvalitativt med hjälp av fokus-grupper och intervjuer.

Finansiering

Rockwool fonden.

Publikationer

Forskningsresultaten har gett upphov till ett antal artiklar i vetenskapliga artiklar.

Missbruk av alkohol och narkotika går hand i hand

– De som prövar på droger för första gången gör det då de är berusade. De som fortsätter med drogbruket gör det så gott som alltid under ett berusat tillstånd. Och de som vill minska eller sluta med drogbruket har svårt att göra det på grund av alkoholen, säger Margaretha Järvinen forskare vid det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI) och professor vid Sociologisk Institut vid Københavns Universitet.

Hon baserar sitt uttalande på den omfattande forskningen Youth, Drugs and Alcohol (YODA) som hon har genomfört tillsammans med sina kolleger Jakob Demant, Signe Ravn och Jeanette Østergaard. Forskningen är nu klar och har gett upphov till ett antal artiklar och forskningsrapporter.

Kärnan i drogbruket är alkoholens roll i vårt samhälle. Rusmedelbruket börjar med alkohol. Risken att man börjar använda illegala droger utan att vara en konsument av alkohol är alltså minimal. Järvinen får medhåll av Pekka Hakkarainen, avdelningsdirektör vid det finska Institutet för hälsa och välfärd (THL).

– Om man ser på de personer som brukar droger förbrukar de också ofta mera alkohol än personer i genomsnitt, säger Hakkarainen. Efter några groggar och ölstop är tröskeln att pröva på något starkare rusmedel lägre. Det här betyder inte att alla som dricker alkohol också använder droger, men risken för det växer.

Användningen av narkotika är ett kollektivt beteende som inte sker separat utan som en del av ungdomens festkultur. Drogbruk finns överallt men stadskulturen och avsaknaden av arbete och starka familjeband ser ut att vara en grogrund för en livsstil, där också narkotika har sitt fotfäste

(Hakkarainen, P. & Metso, L. 2009). Användningen av narkotika förekommer i Finland uttryckligen som en del av en dryckeskultur där man försöker nå ett berusningstillstånd.

– Få forskningar har fokuserat på helhetsbilden av rusmedelbruk, säger Hakkarainen.

– Alkoholforskare koncentrerar sig på alkoholbruket, det lagliga rusmedlet, medan drogforskare fokuserar på det illegala. Det är som om den ena forskaren forskar den vänstra handen och den andra forskaren den högra handen, men inte hur de fungerar tillsammans. Därmed är den danska studien om ungdomarnas rusmedelsbruk mera än välkommet då det gäller samtidigt bruk av alkohol och narkotika.

Attitydförändring

I Danmark har 47 procent av männen i åldern 18 till 19 år prövat cannabis åtminstone en gång medan motsvarande tal bland kvinnorna är 30 procent. Hela 81 procent säger att det är lätt att få tag på cannabis och 70 procent har blivit erbjudna cannabis. Talen framkommer ur den danska undersökningen YODA.

Liknande siffror har framkommit i motsvarande finländska undersökningar där över 40 procent av de unga männen har prövat på droger och 15 procent har gjort det

under det senaste året. Fenomenet med att nästan hälften av den unga populationen har prövat på narkotika och attityderna mot legalisering är positiva går att nämna som en normalisering. Drogbruket ses inte längre som något avvikande beteende utan är accepterat.

Prevention

Margaretha Järvinen nämner några exempel där förebyggande insatser kan ha en avgörande roll för att minska drogbruket bland ungdomar. Samtliga förslag har att göra med informationsspridning och upplysningskampanjer om vilka följder rusmedelsbruket kan ha. I den danska forskningen fick ungdomarna klassificera de olika drogerna i förhållande till hur farliga de är. Enligt materialet anser ungdomarna att kokain inte är en speciellt farlig drog.

– Ungdomarna tror faktiskt att kokain är ofarligt, vilket är en fullständig konflikt med hur myndigheterna ser på kokain, upplyser Järvinen. Alkohol och kokain har blivit en populär cocktail. Här borde myndigheterna gå in och informera bättre.

Kokain anses vara mycket beroendeframkallande och ger ett kraftigt höjt blodtryck och kan särskilt vid upprepade användningar orsaka hjärtproblem och stroke. Långvarigt bruk genom näsan kan ge skador på vävnaden. Kokain kan också leda till närings- och vitaminbrist. Järvinen är också av den åsikten att myndigheterna borde bättre vana ungdomarna om vad narkotikabruk kan leda till. Drogbruket kan utvecklas från ett rekreativt bruk till ett problematiskt bruk. Från det att man röker hasch då och då till att det blir någonting dominerande i ens vardag. Följderna kan vara slöhet och problem med skolan, koncentrations- och sömnsvårigheter, depression och ångest.

Ett annat problem är också de veckoslutslånga festerna. Från att

ha festat en kväll eller en natt blir festerna veckoslutslånga från torsdag kväll till söndag förmiddag. Att festa dygnet runt kräver stimulerande droger. Många av dem som har utvecklat ett problembruk har kommit med i de här festnätverken.

Hakkarainen efterlyser också en diskussion om rusmedelsbruk i samhället från olika synvinklar. Målet är inte den enskilda individen utan omgivningen, kulturen och hela samhället. Han nämner tobakspolitiken som ett exempel. Där har man lyckats med att skapa en samhällsdebatt om hur vi borde förhålla oss till tobaken. Det finns inga genvägar mot ett rusfritt samhälle.

Till politiker

– Det är omöjligt idag att förstå drogkulturen utan att förstå alkoholkulturen bland unga och unga vuxna, menar Järvinen. – Det är där den startar och slutar den här bilden. Inom alkoholkulturen idag söker man någon sorts gränslös hedonism. Hela det här har på något sätt gått för långt. För att komma åt problemen måste man starta med alkoholen. Det är här det hela börjar. Drogerna kommer in som en extra krydda i den här fullständigt grundläggande alkoholfokuserade livsstilen (Järvinen, M. (red.) 2011).

– På ett armlängdsavstånd finns de redskap vi har för att påverka situationen, säger Pekka Hakkarainen och syftar på alkoholpolitiken. THL:s ståndpunkt är att strama åt alkoholpolitiken i Finland genom att höja skatterna och begränsa på tillgängligheten av alkohol. En skattehöjning har varit på agendan i Finland. Om alkoholhalten på ölet som säljs i mataffärerna sänks skulle det påverka helhetsförbrukningen av alkohol, men frågan om det påverkar användningen av droger är spekulativ, fortsätter Hakkarainen. Han efterlyser diskussion. Är det nödvändigt att dricka alkohol under så många tillställningar?

Effektutvärdering skall vara en självklar del av metodutveckling

Evidensbaserad och evaluerad; dessa är centrala teman då det gäller goda förebyggande metoder. På det rusmedelförebyggande området i Sverige har framförallt ÖPP metoden uppnått stor popularitet, bland annat på grund av de mycket goda resultat som erhöles då modellprojektet evaluerades för dryga tio år sedan. Förundran är stor, då en nyligen gjord evaluering visar att ÖPP metoden verkar ha förlorat sin effekt. Vad hände egentligen under de åren som förflutit sedan metoden utvecklades? Vad skall vi tänka om preventionsmodeller och effektstudier?

En restriktiv attityd till drickande – det är grundtanken i Örebro Preventionsprogram mot ungdomsdrickande, mera familjärt känd som ÖPP metoden. Metoden utvecklades till följd av att Statens Folkhälsoinstitut (FHI) år 1999–2001 studerade möjligheterna att minska drickande bland unga i Sverige. ÖPP metodens centrala budskap är att uppmuntra föräldrar till skolorngdomar att förhålla sig mycket restriktivt till alkoholbruk.

– ÖPP är en relativt lätt metod att använda; informationen ges av utbildade ÖPP presentatörer i samband med vanliga föräldramöten. Metoden riktas till föräldrar med barn i åldern 13–16 år, dvs. årskurserna 7–9. Enligt programmet skall utbildningen ges en gång per termin och totala sex gånger under treårsperioden, berättar ÖPP evalueraren och forskare Maria Bodin vid STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem).

Överraskande evalueringsresultat

Det föräldrarna fick höra var främst argument för att en restriktiv attityd till alkohol minskar ungas alkoholbruk. Föräldrar uppmuntades till att inte bjuda unga på alkohol hemma och att göra skriftliga överenskommelser med sina barn gällande situationer där barn kunde komma åt att dricka alkohol.

Den evaluering, som gjordes för ca 10 år sedan på basis av modellprojektet, gav mycket goda resultat; föräldrarna i ÖPP gruppen hade en restriktiv attityd till alkohol under hela treårsperioden och i jämförelse med kontrollgruppen, drack barnen till föräldrarna i ÖPP gruppen betydligt mindre alkohol. ÖPP metoden är idag bland de mest använda alkoholförebyggande metoderna i skolor i Sverige.

Men då metoden återevaluerades under åren 2007–2010, nu på ett riksomfattande plan, visade sig att föräldrar i ÖPP gruppen nog förhöll sig mera restriktivt till

5 Fra forskning

Maria Bodin är forskare vid STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem).
Foto: STAD

alkohol, men att ÖPP metoden inte minskar de ungas alkoholkonsumtion i förhållande till kontrollgruppen. Inte heller invercade metoden på ungdomarnas berusningsdebut eller berusningsdrickande. Den nya evalueringen gjordes på initiativ av FHI och STAD, med de STAD anställda Anna Strandberg och Maria Bodin som ansvariga för själva evalueringen. Undersökningen gjordes i 40 skolor med 2–3 deltagande klasser per skola. Bodin konstaterar att bortfallet under treårsperioden var litet; 90 procent av eleverna och 70 procent av föräldrarna fanns med i undersökningens sista skede.

Vad talar resultaten om?

– Det finns flera möjliga orsaker till varför metoden verkat förlora i effekt. Bland annat är det möjligt att ÖPP metodens princip, dvs. en restriktiv linje i hemmen till ungas alkoholbruk, kan helt enkelt vara så väl känt numera att det inte längre går att i samma bemärkelse tala om en ÖPP grupp och en

kontrollgrupp. Eventuellt har ÖPP metodens principer blivit så vanliga att de i stor utsträckning även påverkar kontrollgruppens resultat och sålunda minskar effektskillnaden mellan grupperna, berättar Bodin.

Bodin konstaterar att det är omöjligt att på basis av evalueringen säkert säga vad som givit de olika resultaten. Bland de möjliga orsakerna är att programmet till en viss mån har ändrat innehåll under åren. Dessutom finns det vissa skillnader i den forskningsmetodik som använts för de två evalueringarna.

– Den nya evalueringen omfattar t.ex. hela landet, inte bara Örebro som var fallet i modellprojektet. Det händer också relativt ofta att den metod som verkat vara effektiv i ett modellstadium förlorar sin effekt då metoden används i en större skala, påpekar Bodin och tillägger att detta givetvis är nedslående för alla inblandade, inte minst för dem som jobbar med metoden.

Generellt sett kan det konstateras att nya projekt och deras evalueringar ofta färgas av en så kallad förväntningseffekt; stor entusiasm och hängivenhet ökar programtroheten och ger därmed också bättre resultat. Då det gäller ÖPP metoden, har de ursprungliga metodutvecklarna under ett antal år inte längre varit inblandade i det praktiska arbetet. Numera framförs presentationerna i skolorna av lokala utbildade presentatörer som har erfarenhet av förebyggande arbete.

Evaluering är viktigt!

Bodin betonar vikten av effektstudier. Det finns numera inom socialt arbete ett växande krav på att metoder skall vara utvärderade och ha ett kunskapsunderlag. Det finns skräckexempel på metoder som varit på allt sätt välmenande, men som har visat sig inte bara vara effektlösa, utan till och med skadliga, som lett till negativa resultat i förhållande till kontrollgruppen. Bodin konstaterar att internationella standarder för preventionsforskning vore mycket värdefulla.

– Utvärderingar av modellprojekt bör följas upp med verksamhetsutvärderingar av den ordinarie verksamheten, och sådana gjorda av utomstående evaluare. Detta är givetvis en resursfråga; metodutveckling, en första evaluering och en uppföljande evaluering efter ett antal år handlar om en lång process som kostar en hel del. Men visst är det ju rimligt att insatser av detta slag skall utvärderas, precis som t.ex. medicinska insatser, påpekar Bodin.

Nya vindar för ÖPP

ÖPP evalueringens resultat har fått en stor betydelse för det stora antal kommuner som använder metoden. Också bland de sam-

ordnare som aktivt jobbar med ÖPP har evalueringen väckt stor uppmärksamhet. Det man nu vill veta är hur man i fortsättningen skall göra då det gäller ÖPP. Statens folkhälsoinstitut (FHI) har meddelat att de inte kommer att avråda kommuner från att använda metoden. FHI betonar att ÖPP gruppens föräldrar i evalueringen utvecklade mera restriktiva attityder till alkohol och att föräldrars attityd till alkohol enligt ett antal studier påverkar barnens dryckesvanor. ÖPP är också en av de relativt få preventionsmodeller som överhuvudtaget har evaluerats.

I och med det nya evalueringens resultatet har en grupp involverade träffats för att diskutera hur metoden skall användas i fortsättningen. I en paneldiskussion om temat deltog representanter från FHI, ÖPP evaluerna, de som jobbar med ÖPP och de ursprungliga programutvecklarna. Metodutvecklarna berättade att ÖPP skall omarbetas för att bättre kunna svara på de förändringar som skett sedan den ursprungliga metodutvecklingen för ca 10 år sedan. ÖPP kommer att få namnet EFFEKT och programmets budskap kommer att bli mera direkt och slagkraftigt.

ÖPP metodutvecklaren, forskaren Nikolaus Koutakis vid Örebro universitet berättar att det numera är svårare att konkurrera om föräldrars uppmärksamhet i en uppsjö av mediebudskap. Dessutom har tillgängligheten till alkohol ökat. Koutakis menar att programmet måste göras mera effektivt genom att tydligare lyfta fram det centrala budskapet: att ungdomsdrickande skall vara en prioriterad fråga hos alla föräldrar till tonåringar och att föräldrar har ett kraftigt inflytande över sina barn då de bildar beteendemönster och normer.

Rusmiddelbrug blandt islandske unge

VAGT I GEVÆR!

I lighed med andre forskere i Norden, konstaterer sociologiprofessor Þóroddur Bjarnason på Universitetet i Akureyri, Nordisland, et faldende illegalt rusmiddelbrug i Island og de øvrige nordiske lande. Udviklingen hilses velkommen, men Bjarnason maner til eftertanke og forsigtighed.

Þóroddur Bjarnason har længe været aktiv deltager i det europæiske samarbejde ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs). Han blev spurgt om årsagerne til unges påbegyndelse af rusmiddelbrug. Ifølge professoren er der mest tale om eksperimenteren og eventyrlyst hos de fleste. Til gengæld har det vist sig blandt de unge, som bliver hårde misbrugere, at det ikke er brugen af illegale rusmidler, der er det oprindelige problem.

– Unge mennesker, som slås med meget alvorlige problemer, har meget stor sandsynlighed for at ende i hårdt misbrug. Der er stor forskel på den store gruppe, der på et eller andet tidspunkt har prøvet hash, og de unge, som meget tidligt påbegynder et hårdt misbrug. Hos den største gruppe er der mest tale om lysten til at prøve noget nyt eller eksperimenteren. Hos dem, der synker meget dybt, er det ofte meget alvorlige problemer, som ligger bag.

Giv agt!

Umiddelbart lyder et faldende rusmiddelbrug som en drøm, der er ved at gå i opfyldelse. Bjarnason understreger, at vi dog ikke må lade det lulle os i søvn.

– Der er en tendens til, at vi går lidt rundt og klapper hinanden på

skulderen. Det er lidt farligt, fordi vi ikke rigtig ved, hvorfor udviklingen går denne vej. Jeg er lidt bange for, at denne udvikling vil vende på et tidspunkt, og vi da måske ville ønske, at vi havde udnyttet tiden lidt bedre for at undersøge de bagvedliggende processer. Der har været mange forebyggende tiltag i spil. Mange af disse spiller sikkert en rolle, men vi ved det ikke med sikkerhed. Vi har blot stået på sidelinjen og klappet ad den nedadgående tendens.

Polarisering

Hvordan kan det være, at der overhovedet er så mange, som bliver afhængige af rusmidler – ofte endda mennesker født med en sølvske i munden – når de fleste kender til mulige negative konsekvenser af rusmiddelbrugen?

– Vi har oplevet et støt faldende rusmiddelbrug i Island blandt unge mennesker. Det gælder for rygning, det gælder for alkohol og det gælder også for ulovlige stoffer. Til gengæld, når man kigger lidt nærmere på sagen, så sker der en vis polarisering. Der er færre brugere af rusmidler, men dem, der bruger rusmidler, de bruger mere end tidligere. Der er færre unge, som drikker alkohol, men dem, der drikker, de drikker mere end tidligere.

På spørgsmålet om, hvilken betydning finanskrisens indtog i 2008 har haft, svarer Bjarnason:

– Stik imod, hvad vi havde forventet, så er der visse tegn, som tyder på, at børn og unge er sluppet meget godt fra krisen. De fleste undersøgelser peger i retning af, at de unge har det bedre end før krisens indtog; at de tilbringer mere tid sammen med deres forældre og i snit er forholdet mellem forældre og unge blevet bedre, hvilket tyder på, at al postyret under opsvinget før krisen ikke har været sundt for børn og unge. Der er dog et stort forbehold. Børn af arbejdsløse forældre og andre udsatte mennesker står meget skidt.

Højere myndighedsalder

Generelt set har unge i Island og det øvrige Norden et lavere rusmiddelforbrug end deres jævnaldrende andre steder i Europa. Island skiller sig væsentligt ud på et punkt, da man har den største gruppe unge, som aldrig har røget, drukket alkohol eller brugt rusmidler. Ifølge Bjarnason kan dette blandt andet skyldes en forhøjelse af myndighedsalderen fra 16 til 18 år i 1998. Denne ændring førte til, at islandske forældre blev betydeligt mere opmærksomme på deres børns færden og adfærd, hvilket igen betød et fald i rusmiddelbruget.

Islandsk forskningsdeltagelse

I ESPAD samarbejder 40 europæiske lande med undersøgelser hvert fjerde år. Island har også deltaget i det nordamerikanske og europæiske forskningssamarbejde HBSC (Health Behaviour in School-aged Children), som bliver ledet af WHO i København.

Ud over denne deltagelse i internationale forskningsprojekter, har Island også en del større og mindre forskningsprojekter på området. Der er blandt andet et langtidsstudie lavet af professor Sigrún Aðalbjarnardóttir på Islands Universitet, hvor hun fulgte nogle 15-årige unge fra 1995 op i voksenalderen og så på forbindelsen mellem den enkeltes indstilling og opførsel.

Der er en tilbagevendende forskningsundersøgelse i regi af det islandske socialforskningsinstitut, som er blevet gennemført siden 2004 under titlen «Unge mennesker» («Ungt fólk»), der monitorerer ændringer i misbrugs-mønstret blandt unge mennesker i 9. og 10. klasse i folkeskolen og i gymnasiet.

Bjarnason nævner, at der også findes et hav af mindre forskningsprojekter, som enten er baseret på de førnævnte store forskningsprojekter, eller er selvstændige undersøgelser.

Ifølge Bjarnason har den gennemgående tendens i løbet af de seneste 20 år været, at rusmiddelbruget generelt er faldende i Vesteuropa, mens det er stigende i Østeuropa.

– Det ville være ønskværdigt, at man satte hårdere ind mod stigningen i Østeuropa. Der har ikke været mange tegn på den slags udvikling, mener Bjarnason.

5 Fra forskning

Þóroddur Bjarnason er sociologiprofessor på Universitetet i Akureyri, Nord-Island.

Gruppptryck? Det är absurt!

Gruppptryck sägs vara en orsak till att många unga dricker eller röker. Men i mötet mellan preventionsarbetare och skolelever är uttrycket gruppptryck inte helt okomplicerat. Vad innebär egentligen begreppet gruppptryck? Det frågar sig forskare Morten Hulvej Rod, som har följt med preventionsarbetet i skolorna i Köpenhamns kommun.

Både unga och vuxna uppger ofta grupptryck som orsak till varför unga prövar på olika rusmedel. Undervisningsmaterial för preventivt arbete förklarar ofta hur man ska handskas med grupptryck och då elever får frågan om varför unga väljer att dricka, nämns just grupptryck ofta som en av orsakerna.

Ändå upplever elever inte själva att de utsätts för grupptryck. Det säger forskare Morten Hulvej Rod på Statens Institut for Folkesundhed i Danmark. Han har följt med preventionsarbetet i grundskolans övre klasser i Köpenhamns kommun och noterat att unga nog är medvetna om grupptryck, men att de sällan uppfattar sig själva som utsatta för det.

Guiden: Skal det være alkohol til en god fest?

Eleven: Det kommer an på, hvem man går til fest med. Nogle af mine venner er sådan, der gerne vil give den gas, og det lyder som om de gør det tit, så hvis jeg skulle holde en fest for dem, så skulle der være alkohol. Men ikke hvis det var med mine klassekammerater.

Guiden: Men är det inte grupptryck?

Eleven: Nej, det er bare to slags mennesker, synes jeg.

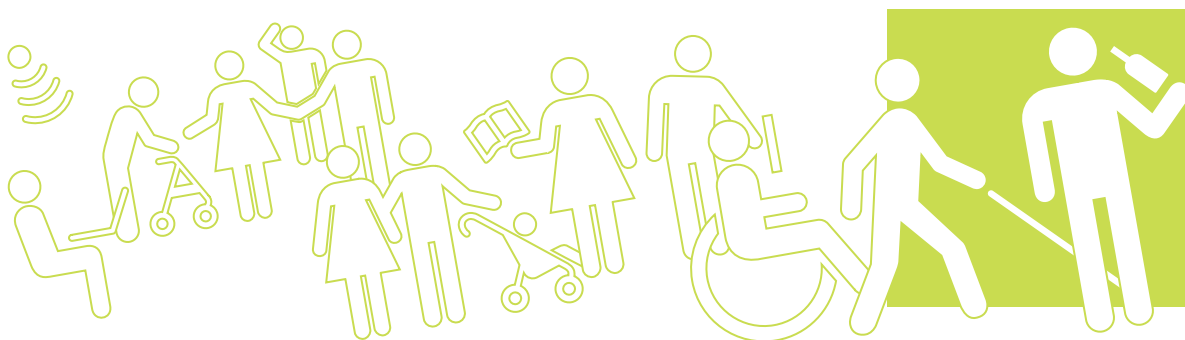
(Rod, 2010)

Utdraget ur Rods material visar problematiken kring begreppet grupptryck. Eleven tycker inte att hennes sociala omgivning med vänner eller kompisgäng påverkar de beslut hon gör, utan snarare återspeglar vad som är kutymen i olika sammanhang. Många unga tycker att alkohol hör till i vissa sociala tillfällen, men inte till andra, men kopplar inte det till grupptryck.

– Begreppet grupptryck tas upp i skolorna redan i tidig ålder i samband med till exempel mobbning, vilket innebär att de unga redan tidigt associerar grupptryck med något negativt som individen ska stå emot. Ingen vill verka passiv eller ge ett svagt intryck. Därför kan begreppet grupptryck istället bli kontraproduktivt i preventionsarbetet, då det inte öppnar för diskussion om vad som påverkar de beslut man gör.

Orsak eller verkan?

Rod säger att grupptryck både används som orsak till och verkan av bruk av rusmedel. Uttrycket används ofta som en lätt förklaring till ungas beteende, men öppnar inte för reflektion till varför man agerar olika beroende på omgivning. Rod saknar en djupare

diskussion i klassrummen kring vad som orsakar just ett visst beteende. Han vill att diskussion ska få en större plats i undervisningen, så att eleverna kan reflektera över varför de dricker och vilka positiva och negativa effekter drickande kan ha.

– Många elever har en bild av att bruk av rusmedel är vanligare än vad det egentligen är och agerar utifrån den tron. Diskussion kunde motarbeta sådana påståenden. Problemet är att få alla att delta i diskussionen, då det ofta är de som prövat på alkohol eller droger som kommer till tals i undervisningen, berättar Rod.

Rod har tidigare tillsammans med forskaren Sébastien Tutenge undersökt ungas berättelser om alkohol. De kom fram till att berättelserna spelar en stor roll i de ungas liv då det gäller att sätta gränser.

– De här historierna som cirkulerar bland eleverna, skapar mycket diskussion bland de unga och är grunden till många samtal. Vuxna har en tendens att avfärda historierna som vulgärt prat om fest, fylla och vilt beteende, men vår undersökning visade att historierna spelar en betydande roll för unga. De används för att få reda på var gränsen går då man dricker, hur man kan bete sig och vad andras syn på berusat beteende är. Dessa berättelser har potential att användas i klassrummet, påpekar Rod.

Sociala överdrifter

Gruppptryck representerar påtryckningar utifrån, men Rod tar också upp inre påtryckningar och missförståelse som en orsak till drickande. Så kallad pluralistisk igno- rans innebär att unga dricker, för att de tror att alla andra dricker. Rod tar fasta på forskarna Jakob Demant och Margaretha Järvinens

forskning från 2006 kring alkohol- erfarenheter som en måttstock för mognad, och ser den här tematiken som en orsak till sociala överdrifter bland unga. Men han ser också hur själva preventions- arbetet ibland har omvänd effekt och understryker överdrifter.

– Det är förstås svårt att säga varifrån sådana överdrifter kommer ifrån. Medierna spelar en viss roll, då vi i Danmark till exempel har många tv-program om hur unga dricker för mycket. Generellt tror jag att de kommer från en kulturell förväntning i Danmark att man ska dricka sig full då man är ung. Den här förväntningen återspeglas av många, som till exempel föräldrar, skolor, mass- medier, industrins reklamer, de unga själva, men också det alko- holförebyggande arbetet, som grundas på att unga dricker för mycket, konstaterar Rod.

Individen och det sociala

I preventionsarbetet placeras ofta individen skilt från det sociala, något som Rod problematiserar. I undervisningsmaterialet Tackling, som Sundhedsstyrelsen rekommenderar för alkohol- och drog- preventionsarbete i skolorna, beskrivs gruppptryck som då en vän eller grupp tvingar någon att göra något den inte vill. Men ifall man står emot, mår man själv bättre och vinner andras respekt. Det sociala beskrivs som något som påverkar en individ att göra något den annars inte skulle ha gjort. Bilden av att varje människa i grund och botten skulle ta vettiga beslut, men blir vilseledda av sociala påtryckningar, ger det sociala en negativ stämpel inom preventionsarbetet. En motsättning uppstår mellan social påverkan och individuella beslut och det här borde undvikas, menar Rod.

Morten Hulvej Rod är forskare vid Statens Institut for Folkesundhed i Danmark.

Referanser

- Demant, J. & Järvinen, M. (2006)
- Rod, M.H. (2010)
- Tutenges, S. & Rod, M.H. (2009)

Alkohol- och narkotikaforskning inom Nordens Välfärdscenter

ILLUSTRATIONSFOTO: Svein Erik Dahl

- Alkohol- och narkotikaforskning är en del av Nordens välfärdscenters arbetsområde
- Syftet är att förmedla relevant kunskap inom alkohol- och narkotikaområdet, samt initiera, utföra och delta i nordiska och internationella projekt på området. I huvudsak handlar det om att koordinera nordiska forskningsinsatser, utarbета aktuella översikter och sätta centrala problemställningar på dagsordningen. Arbetet är fokuserat på tre olika teman: insatser/politik, bruk/missbruk samt skador och konsekvenser
- Arbetet utförs i samarbete med olika nordiska forskningsmiljöer och tjänstemän
- Flera rapporter har utgetts – besök vår webbplats www.nordicwelfare.org.
- Den vetenskapliga tidskriften Nordic Studies on Alcohol and Drugs (NAD) ges ut av NVC. NAD utkommer sex gånger i året och publiceras både i tryckt format och på webben.
- Fem medarbetare arbetar inom insatsområdet. Kontoret ligger i Helsingfors och arbetet leds av institutionsledaren Pia Rosenqvist.

Här följer en kort förteckning över några pågående projekt:

1. Lokala innovationer i missbruksvården är ett projekt i startgropen. Aktörerna från ett antal nordiska städer (tillsvidare Århus, Stavanger, Umeå och Skellefteå) har träffats och utbytt erfarenheter med sikte på att lära sig av varandra och utveckla verksamheten. Några utvecklingsprojekt planeras. En grupp forskare bistår dessa och följer med och dokumenterar resultaten.
2. MISCHMASCH är ett forskningsnätverk med deltagare från alla nordiska länder. Målsättningen är att arbeta fram viktiga jämförande forskningsprojekt i vilka bland annat forskningsmetoder anpassas och finslipas. Nätverket bekostas av Nordforsk, en institution under Nordiska ministerrådet.
3. Hur ser utvecklingen av politikområdena alkohol, tobak, spel och kost/övervikt ut i Norden under de senaste tjugo åren? En bok är under arbete och utkommer 2012.
4. Mindre projekt i form av gemensamma nordiska möten handlar om narkotikadödligheten i Norden, vilka råd gravida får vad gäller alkoholkonsumtion och hur ser det narkotikaförebyggande arbetet ut i Norden.

Internasjonalt blikk

Narkotika är kriminaliserat i hela världen

Praktiskt taget alla befattning med det man kallar narkotika är förbjudet, kriminaliserat, i hela världen, men frågan är fortfarande hur hårda medel man tar till för att bekämpa narkotikaproblemet. Det i väst mest populära rusmedlet alkohol står utanför den här typen av internationell eller europeisk kontroll, något som ofta påtalas.

Alkohol- och narkotika-samarbete i Norden

I Norden har vi sedan länge, från tidigt 1900-tal, samarbetat om alkohol. Nykterhetskonferenser, monopolbolagsträffar, forsknings-samarbete, hälsoupplysare och folkhälsovetare har samlats kring det man sett som ett allvarligt socialt problem. Narkotikafrågan kom senare – på 1970-talet, efter ungdomsupproren, studentrevolt-erna, hippierörelsen, när hasch och marijuana och i mindre grad andra psykedeliska droger nådde också nordiska ungdomar. Justitieminist-rar och tjänstemän satte till en början agendan och småningom etablerades ett bredare nordiskt kontaktmannaorgan för narkotika-frågor. Också forskningssamarbete togs upp.

Världsomspännande

Få kände till att Norden redan på 1910-talet varit med om att sluta internationella avtal mot det som kom att benämnas narkotika: cannabis, opium mm.

Tanken med avtalen, det första 1913, var att begränsa produktio-nen och användningen av narko-tika till endast medicinska och vetenskapliga ändamål. Avtalen uppdaterades och breddades till att omfatta allt flera substanser

och verksamheter längs med 1900-talet. Idag reglerar dessa FN-konventioner odling, fram-ställning, försäljning/handel och användning av preparat som definieras som narkotika. De flesta av preparaten har ursprungligen använts i medicinskt syfte, och tanken med konventionerna är alltså att förhindra att de används som njutningsmedel. I tillägg till konventionerna från 1961 och 1971 tog den allra senaste, från 1988, upp kampen mot internat-ionell narkotikabrottslighet och införde kontroll av substanser som i sig själva inte är narkotika men som används för att framställa sådan. Med den snabba kemiska och tekniska utveckling som skett och särskilt också med informa-tionsteknologins – läs internet – frammarsch har den internationella narkotikakontrollens utmaningar inte blivit mindre.

I Europa

I mitten av 1990-talet grundade EU sitt monitoreringscenter (ECNN) i Lissabon, som följer med narko-tikabruket i Europa och ger ut årliga rapporter om det. Smånin-gom fick centret också en roll i att utbyta information och göra riskbedömningar av nya substanser som hade psykoaktiva egenskaper

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheten

4 Politikk

5 Fa forskning

6 Internasjonalt blick

7 Referanser

8 Summary Samantekt Tiivistelmä

och som därmed borde kunna ingå i den internationella narkotika-kontrollen.

I Europa har EU antagit strategier och handlingsplaner mot narkotika och man talar till och med nu för tiden om den europeiska modellen att tackla narkotika-problem. Modellen beskrivs som en pragmatisk balansgång mellan två mål: att minska tillgången på narkotika och reducera efterfrågan på narkotika, samtidigt som man beaktar mänskliga rättigheter och allmän säkerhet. I stora delar av världen är det närmast den senare leden som saknas. Praktiskt taget alla befattning med det man kallar narkotika är förbjudet, kriminaliserat, i hela världen, men frågan är fortfarande hur hårda medel man tar till för att bekämpa narkotika-problemet. Det i väst mest populära rusmedlet alkohol står utanför den här typen av internationell eller europeisk kontroll, något som ofta påtalas.

Nya substanser

Den senaste utmaningen för kontrollen är de så kallade «legal highs», syntetiska psykoaktivt verkande substanser, som inte är förbjudna, men som i tilltagande grad produceras och säljs via nätet. I den senaste årsrapporten av centret ECNN framhävs att framväxten av nya icke kontrollerade psykoaktiva ämnen är ett växande problem. Rekordmånga (41) nya

narkotikapreparat anmäldes år 2010 till ECNN och Europol, jämfört med 24 året innan, och preliminära uppgifter för 2011 visade inga tecken på en minskning. ECNN undersökte också i juli 2011 onlineförsäljare av lagliga droger och hittade många (600) nätbutiker som sålde psykoaktiva produkter och hade ett stort antal nya produkter till försäljning. (Se www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_143743_SV EMCDDA_AR2011_SV.pdf)

Nya psykoaktiva medel med okänt innehåll innebär självklart ökande risker för unga människors hälsa och välfärd.

Vad tänker då ungdomar själva om sådana ämnen? I en gallupundersökning om ungdomars attityder till olika rusmedel som EU kommissionen i maj 2011 lät göra, framkommer att den stora majoriteten (19 av 20 ungdomar) i åldersgruppen 15–24 år i alla 27 medlemsländer, saknade erfarenhet av sådana ämnen. (Se ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_330_en.pdf)

Det gällde också de tre nordiska EU-länderna. När det handlar om erfarenheter av mera kända illegala rusmedel, såsom cannabis, är situationen en annan. Fortfarande hör nordiska ungdomar, med undantag av Danmark, till dem som mest sällan har haft att göra med illegala substanser.

Är det lätt att få tag på narkotika?

I EU's Gallup tillfrågades ungdomarna hur lätt eller svårt det var att inom 24 timmar få tag på olika slag av narkotika. Cannabis, som är den mest använda och populära drogen i Europa, var lättast att få tag på. Över hälften av alla ungdomar ansåg att det var lätt, men det fanns också klara skillnader mellan länderna. Kring 70 procent av tjeckiska, spanska, italienska, och holländska ungdomar tyckte att det var mycket eller relativt lätt att få tag på cannabis, medan bara under hälften av de finländska och de svenska ungdomarna tyckte det.

När det gäller heroin stod danska på topp och finländska ungdomar i botten av de europeiska åsikterna. Av danska 15–24-åringar menade var fjärde att hon/han lätt eller relativt lätt inom 24 timmar skulle kunna få tag på heroin, medan å andra sidan 82 procent av de finländska ungdomarna menade att det skulle vara väldigt svårt eller rentav omöjligt. När det gäller alkohol och tobak tyckte de flesta i alla länder att det var lätt att få tag på dem, men helt klart spelade åldersgränser en roll. Ju yngre person desto svårare att få tag på alkohol och tobak.

Förbjuda och kontrollera?

Olika undersökningar visar att tillgänglighet och bruk av samt attityder till rusmedel lätt går hand i hand. Bland europeiska ungdomar förefaller det att vara en bred uppslutning om att hårda droger såsom heroin, kokain och ecstasy fortsättningsvis bör vara förbjudna. Däremot går åsikterna mera i sär när det gäller cannabis. Fortfarande är de få som säger att cannabis borde vara fritt tillgängligt. Alla nordbor finns på den mera restriktiva sidan av skalan.

Nordborna ansåg i likhet med andra – utom holländare, belgare och tjecker – att inte heller alkohol skall finns fritt tillgängligt för alla.

De danska ungdomarna är de nordbor som har mest erfarenheter och vana med olika typer av rusmedel – både legala och illegala – och står också i sina åsikter närmare liberala ställningstaganden i Europa. Just nu ser dock en återhållsammare attityd ut att svepa över de europeiska ungdomsgenerationerna och det gäller också de nordiska. I t.ex. Danmark, Spanien, Italien och Storbritannien (fyra av de fem länderna med den högsta användningen) rapporteras en viss minskning av kokainanvändningen under det senaste året bland yngre (15–34 år).

- Aas, H. & Pedersen, W. (1993): Stadier i ungdoms bruk av rusmidler. Nordisk Alkohol Tidsskrift 10: 145–154.
- Baklien, B., Pape, H., Rossow, I., & Storrø, E. E. (2007): Regionprosjektet – nyttig forebygging? Evalueringen av et pilotprosjekt om lokalbasert rusforebygging (No. 6/2007). Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Becker, H. S. (1953): Becoming a Marijuana User. American Journal of Sociology 59(3): 235–242
- Bjarnason, T., Steri, A. & Kokkevi, A. (2010): Cannabis supply and demand reduction: Evidence from the ESPAD study of adolescents in 31 European countries. Drugs: education, prevention and policy 17: 123–134.
- Blanck, P., Hensing, G., & Spak, F. (2007): «We do what we think is the best» – A content analysis of experiences of alcohol problem prevention in Sweden. A short report. Substance Use & Misuse, 42, 2073–2083.
- Bretteville-Jensen, A. L. (2006): Drug Demand – Initiation, Continuation and Quitting. De Economist 154: 491–516.
- Bretteville-Jensen, A.L. & Jacobi, L. (2007): Hard Drug Uptake among Cannabis Users: A Bayesian Analysis. Draft.
- BRÅ (Brottsförebyggande rådet) (1999): Ungdomar, droger och polisens insatser. BRÅ-rapport 1999: 1, Stockholm.
- Bränström, R., Sjöström, E. & Andréasson, S. (2008): Individual, group and community risk and protective factors for alcohol and drug use among Swedish adolescents. European Journal of Public Health 18: 12–8.
- Bränström, R. & Andréasson, S. (2008): Regional differences in alcohol consumption, alcohol addiction and drug use among Swedish adults. Scandinavian journal of Public Health 36: 493–503.
- Demant, J. & Järvinen, M. (2006): Constructing Maturity through Alcohol Experience. Focus Groups with Teenagers. Addiction Research and Theory 14 (6): 589–602.
- Demant, J. & Østergaard, J. (2006): Festen – et frirum. I: Gundelach, O. & Järvinen, M. (red.), Unge, Fester og Alkohol. Akademisk Forlag, København.
- Dusenbury, L., Brannigan, R., Falco, M., & Hansen, W. B. (2003): A review of research on fidelity of implementation: implications for drug abuse prevention in school settings. Health Education Research, 18(2): 237–256.
- Dusenbury, L., & Hansen, W. B. (2004): Pursuing the course from research to practice. Prevention Science 5: 55–59.
- EMCDDA (2009): Sammanfattning 2007 års ESPAD-rapport. Droganvändningen bland skolungdomar i 35 europeiska länder. Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer
- EMCDDA (2006). Årsrapport 2011. Situationen på narkotikaområdet i Europa. Luxemburg: Europeiska kommissionen. http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_143743_SV EMCDDA_AR2011_SV.pdf
- Hakkarainen, P., Laursen, L. & Tigerstedt, C. (eds.), (1996) Discussing Drugs and Control Policy 31:125–164. Nordic Council for Alcohol and Drug Research, Helsinki.
- Hakkarainen, P. & Metso, L. (2009): Joint use of Drugs and Alcohol. European Addiction Research 15: 113–120.
- Hammer, T. & Vaglum, P. (1990): Initiation, continuation or discontinuation of cannabis use in the general population. British Journal of Addiction 85: 899–909.

1 NVC anbefaler

2 Fakta

3 Fra virkeligheten

4 Politikk

5 Fa forskning

6 Internasjonalt blick

7 Referanser

8 Summary Samantekt Tiivistelmä

- Hammer, T. & Vaglum, P. (1990): Use of alcohol and drugs in the transitional phase from adolescence to young adulthood. *Journal of Adolescence* 13: 129–142.
- Hauge, R. (1985): Trends in drug use in Norway. *Journal of Drug Issues* 15: 321–331.
- Hesse, M., Tutenges, S. & Schlieuwe, S. (2010): The Use of Tobacco and Cannabis at an International Music Festival. *European Addiction Research* 16: 208–212.
- Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J.C., Simonsen, B. & Sørensen, N.U. (2009): Ungdomsliv. Mellem Individualisering og standardisering. Samfundslitteratur: København.
- Irgens-Jensen, O. (1990): Ungdom og rusmidler. Rusmiddeldirektoratet, Oslo.
- Järvinen, M. (red.) (2011): Natteligv og Stoffer. København: Hans Reitzels forlag.
- Melberg, H. O. (2003): The spread of drug use. In: Vuchinich, R.E. & Heather, N. (eds.), *Choice, behavioral economics and addiction*: 309–331. Pergamon, Amsterdam.
- Melberg, H. O., Jones, A. M. & Bretteville-Jensen, A. L. (2010): Is cannabis a gateway to hard drugs? *Empirical Economics* 38: 583–603.
- Møller, K. & Demant, J. (2011): Unges påbegyndelse af illegalt rusmiddelbrug. Et litteraturstudie over den nordiske forskning. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.
- Pape, H. (2009). Skoletiltak som synes å gi effekt: fruktbar forskning om rusforebygging eller suspekte historier om suksess? *Nordisk alkohol- og narkotikatidsskrift* 26: 341–354.
- Pape, H. Young people's over-estimation of peer substance use: An exaggerated phenomenon? *Addiction* (I trykken)
- Pedersen, W. (1998/2006): Bittersøtt – Ungdom/sosialisering/ rusmidler. Universitetsforlaget, Oslo.
- Pedersen, W. (1994): Ungdom er bare et ord. Universitetsforlaget, Oslo.
- Pedersen, J.T. (1993): Arbeid eller tvangsarbeid – Resultater av arbeidsmarkedstiltak for unge sosialklienter og rusmiddel-misbrukere. Universitetsforlaget, Oslo.
- Pedersen, W. (1991a): Drugs in adolescent worlds: A longitudinal study of adolescent drug use socialization. Institutt for Psykiatri, Universitetet i Oslo.
- Pedersen, W. (1991b): Mental health, sensation seeking and drug use patterns: a longitudinal study. *British Journal of Addiction* 86: 195–204.
- Pedersen, W. (1990a): Adolescents initiating cannabis use: cultural opposition or poor mental health? *Journal of Adolescence* 13: 327–339.
- Pedersen, W. (1990b): Reliability of drug use responses in a longitudinal study. *Scandinavian Journal of Psychology* 31:28–33.
- Pedersen, W. & Aas, H. (1995). Full for første gang. En longitudinell studie. *Nordisk Alkohol Tidsskrift*, 12, 121–132.
- Pedersen, W. & Skrandal, A. (1999): Ecstasy and new patterns of drug use: a normal population study. *Addiction* 94:1695–1706.
- Poikolainen, K., Tuulio-Henriksson, A., Aalto-Setälä, T., Marttunen, M., Anttila, T. & Lönnqvist, J. (2001): Correlates of initiation to cannabis use: a 5-year follow-up of 15–19-year-old adolescents. *Drug and Alcohol Dependence* 62:175–180.
- Rod, M.H. (2010): Hvordan man taler om det sociale: Flertalsmisforståelser og gruppepres i klasselokalet. I: Pedersen, M. & Kolind, T. (red.), *Unge, rusmidler og sociale netværk*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

- Rossow, I., & Romelsjö, A. (2006): The extent of the 'prevention paradox' in alcohol problems as a function of population drinking patterns. *Addiction* 101: 84–90.
- Sato, H. (2004): Droger och identitetsskapande – kulturelle perspektiv på alkohol och narkotika i svenska ungdomsgrupper. SoRAD – Centrum för socialvetenskapelig alkohol- och drogforskning, rapport 23, Stockholm.
- Sjö, F. (2005): Drugs in Swedish Club Culture – Creating Identity and Distance to Mainstream Society. I: Philip Lalander & Mikko Salasuo (eds.), *Drugs & Youth Cultures – Global and Local Expressions*. NAD Publication No. 46: 31–46. Nordic Council for Alcohol and Drug Research.
- Storgaard, L. L. (2000): Konstruktionen af dansk narkotikakontrolpolitik siden 1965. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.
- Sundhedsstyrelsen (2005): Forebyggelse i festmiljøer – om alkohol og stoffer. <http://www.emcdda.europa.eu/themes/new-drugs/early-warning>
- Sundhedsstyrelsen (2010): Narkotikasituationen i Danmark 2010. Sundhedsstyrelsen: Center for Forebyggelse, København
- Svensson, B. (1996): Pundare, jonkare och andra: med narkotikan som följeslagare. Lund University/Carlsson Bokförlag, Stockholm.
- Sørensen, J.K. (2005): Recreational drug Use and Risk Estimation – Techno in Denmark. I: Philip Lalander & Mikko Salasuo (Eds.), *Drugs & Youth Cultures – Global and Local Expressions*. NAD Publication No. 46: 15–30. Nordic Council for Alcohol and Drug Research.
- The Gallup Organization. (2011) Youth attitudes on drugs. Analytical report. European Commission, Luxembourg. http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_330_en.pdf
- Tobler, N. (1986). Meta-analysis of 143 adolescent drug prevention programmes. *Journal of Drug Issues* 16: 537–567.
- Tobler, N. & Stratton, H. (1997): Effectiveness of school-based drug prevention programs: A meta-analysis of the research. *Journal of Primary Prevention* 8: 71–128.
- Tobler, N., Roona, M.R., Ochshorn, P., Marshall, D.G., Streke, A. V. & Stackpole, K.M. (2000): School-based adolescent drug prevention programs: 1997 meta-analyses. *Journal of Primary Prevention* 20: 275–336.
- Tutenges, S. & Rod, M.H. (2009): «We got incredibly drunk... It was damned fun». *Drinking Stories among Danish Youth*. *Journal of Youth Studies* 12(4): 355–370.
- Weitzman, E.R. & Nelson, T.F. (2004): College student binge drinking and the «prevention paradox»: implications for prevention and harm reduction. *Journal of Drug Education* 34: 247–265.
- Velferðarráðuneyti (2011). Bætt heilbrigðisþjónusta og heilbrigðis fólks á aldrinum 14–23 ára September 2011. http://www.velferdarraduneyti.is/media/ritogskyrslur2011/Velferd-barna_04102011.pdf
- Willams, L. & Parker, H. (2001): Alcohol, cannabis, ecstasy and cocaine: drugs of reasoned choice amongst young adult recreational drug users in England, *International Journal of Drug Policy* 12: 397–413.

Summary Samantekt Tiivistelmä

Focus on young people and drugs

What does Nordic research tell us about why young people try illegal narcotic drugs? This assignment was given to the Nordic Centre for Welfare and Social Issues by the Nordic Council of Ministers. At our request, Kim Møller and Jakob Demant, both researchers at the Centre for Alcohol and Drug Research at Aarhus University in Denmark, started putting together a summary of current research based knowledge on why young people in the Nordic countries start using illegal drugs. The researchers' report is based on more than 300 documents on the subject and focuses on the period 1990 to 2010. The facts section in this issue is partly based on this report.

By illegal drugs, we primarily refer to cannabis, amphetamine, cocaine, ecstasy and heroin, and thus not to nicotine and alcohol. Yet we cannot overlook the use of nicotine and alcohol among young people, because this is often where it all begins – and it is already at this stage, we must implement preventive measures.

Between 1995 and 2007, the proportion of 15–16 year olds who have tried cannabis, has risen considerably in the Nordic countries, with the exception of Norway and Iceland. There are significant differences between the Nordic countries. In a European context, young people of this age group in Denmark are at the top of the list in terms of cannabis use while the rest of the Nordic countries are at the bottom. In the group of young adults between the ages of 15 and 34, Denmark is placed a little lower than the rest of Europe. The rest of young adults in the Nordic countries are placed very low, even in an international comparison.

It is especially the intensive use, the abuse of drugs, that has been analyzed in Nordic research. In the light of the national statistics, which show that it is a minority group which end up as drug abusers, this is strange. Thus, there is great focus on the intensive abuse among few people, but relatively little focus on the part of drug use that goes for most people.

The terms experimental use of drugs, situationally-based use of drugs and controlled use of drugs are used to describe the less intensive use that cannot directly be characterized as drug abuse. Research based on this major part of drug use is relatively unexplored. These relatively unexplored categories are described in the report of Møller and Demant, precisely because it is vital to explain the start of drug use among young people. However, this research is central in terms of preventive measures and drug control policies.

1	NVC anbefaler
2	Fakta
3	Fra virkeligheten
4	Politikk
5	Fa forskning
6	Internasjonalt blikk
7	Referanser
8	Summary Samantekt Tiivistelmä

The Nordic Centre for Welfare and Social Issues recommends

It is rare that young people try and experiment with cannabis, amphetamine, cocaine or other illegal drugs without first having used alcohol. Common to alcohol and illegal drugs is intoxication. It is easy to see that the intoxication culture is fertile ground for drug abuse. It is important to be aware of this connection; for parents, teachers, social workers and everyone involved with young people. And especially politicians.

NVC recommends

- that the role of alcohol consumption will be addressed in the health ministries of the Nordic countries as well as in schools and at home.
- research that takes a broader perspective on young people's relationship with illegal drugs and drugs in general.
- systematic Nordic research on drug use among young people without focusing on heavy abuse. It will provide valuable information that can be used in preventive work.
- comparative research that highlights the importance of the interrelation between individual drugs with regard to drug use among young people. It may also shed light on the role of culture in society and control policies for drug use.

Illegal drugs come and go, trends in youth culture change and new generations pass by. Getting basic knowledge on how alcohol and drugs work, on their effects and consequences in the short and long term is practically a human right – and in the foreseeable future it is a piece of information one can never get too much of. At the same time, the fact is that the informa-

tion young people get, e.g. at school, only accounts for a small part of all impressions and all information forming basis for young people's ideas of themselves, on drugs and their relationship to drugs. Markku Soikkeli from the National Institute for Health and Welfare (THL) in Finland reminds us of just this. Nobody simply changes his or her lifestyle by getting information. However, information is necessary in order to influence culture and people's attitudes – and eventually their lifestyle.

NVC recommends

- that one takes seriously the task of communicating knowledge on drugs and their influence on young people – and not to forget the new drugs that keep popping up on the market. Both content and form of communication must be updated and adapted to young people. In particular, interactive information solutions on the internet and in social media are relevant in order to reach the young.

School is often seen as an important setting for drug prevention activities. It has to do with prevention being about «being ahead», and in that respect children and youngsters regard themselves as a key target group. Through school one can reach everyone. There is little knowledge about the kind of drug prevention activities actually taking place at school. However, much evidence suggests that resource-intensive efforts are opted out for the benefit of simpler alternatives.

NVC recommends

- measures that involve students in both shaping of educational programs and in the communi-

cation to their peers or to younger student groups. The measures should at the same time be a natural part of school health services, in social work among the young, in the discussion about work environment and so on. This type of measures should be prioritized to standalone measures and campaigns.

How is the information effect? Does the information reach the young? Impact studies often measure the short term effects of campaigns and educational programs – before and after the young people participated in the program or received information from a campaign.

Hilde Pape and Ingeborg Ros-sow, both researchers at the Norwegian Institute for Alcohol

and Drug Research (SIRUS), point out weaknesses in the research of effects of school measures. They miss good replication studies, i.e. studies conducted in order to find out if the results are identical when the effects of measures are evaluated once more. The measures must also be carried out in everyday school life.

NVC recommends

- that the effect of the information has to be observed from a longer and broader perspective than today
- that the information is revised regularly in order to retain it in the present and make it relevant to young people
- that the Nordic countries conduct studies in order to ensure a more accurate picture of effective measures against drug use

Fíkniefnaneysla unglunga

Hvaða skýringar veita norrænar rannsóknir á því hvers vegna ungmenni prófa ólögleg fíkniefni? Þetta var viðfangsefnið sem Norræna ráðherranefndin fól Norrænu velferðarmiðstöðinni. Að beiðni okkar hófu Kim Møller og Jakob Demant, báðir fræðimenn á miðstöðinni fyrir vímuefnarannsóknir (Center for rusmiddelforskning) við Árósháskóla í Danmörku, gerð fræðilegrar samantektar á grundvelli rannsókna á upphafi neyslu ólöglegra vímuefna hjá ungmennum á Norðurlöndum. Skýrsla fræðimannanna byggir á meira en 300 skjölum um efnið og einskorðast við tímabilið 1990 til 2010. Fræðilegur hluti þessa heftis byggir meðal annars á þessari skýrslu.

Með ólöglegum vímuefnum eigum við fyrst og fremst við um kannabis, amfetamín, kókaín, alsælu og heróín, en ekki nikótín og áfengi. Samt getum við ekki litið alveg hjá neyslu unglunga á nikótíni og áfengi – því það er oft þannig sem þetta allt saman hefst – og það er strax á þessu stigi sem forvarnarstarf verður að hefjast.

Á milli áranna 1995 og 2007 hefur hlutfall þeirra sem hafa prófað kannabis aukist verulega á Norðurlöndunum að frátöldum Noregi og Íslandi. Það er verulegur munur á milli Norðurlandanna. Í evrópsku samhengi eru danskir unglingar í þessum aldurshópi efst á blaði hvað varðar kannabisneyslu, á meðan hin Norðurlöndin eru neðst. Í hópnum ungt fólk á aldrinum 15 til 34 ára er Danmörk aðeins neðar á blaði en önnur Evrópulönd. Ungt fólk í þessum aldurshópi á hinum Norðurlöndunum er mjög neðarlega á blaði líka í alþjóðlegu samhengi.

Það er einkum hin harða neysla,

misnotkunin, sem hefur verið rannsökuð í norrænum rannsóknum. Með tilliti til tölulegra upplýsinga í löndunum, sem sýna að minnihlutinn endar í hópi vímuefnaneytenda, er það furðulegt. Það er sumsé mikil áhersla á harða neyslu fárra einstaklinga, en tiltölulega lítil áhersla á þann hluta neyslunnar sem á við um meirihlutann.

Hugtökin tilraunamennska, aðstæðubundin neysla og hófsöm neysla eru notuð til að lýsa vægri neyslu sem ekki er beinlínis hægt að kalla misnotkun. Rannsóknir sem taka mið af þessum stóra hluta vímuefnaneyslunnar eru tiltölulega skammt á veg komnar. Það er þessi lítt kannaða neysla sem er lýst í skýrslunni frá Møller og Demant, einmitt vegna þess hve mikilvægt er að lýsa upphafi vímuefnaneyslu meðal ungmenna. Um leið eru það þessar rannsóknir sem gegna lykilhlutverki þegar kemur að forvarnarstarfi og stefnumótun í fíkniefnamálum.

Norræna velferðarmiðstöðin mælir með

Það er sjaldgæft að ungmenni prófi og fíkti með hass, amfetamín, kókaín eða önnur ólögleg vímuefni án þess að hafa fyrst neytt áfengis. Víman er sameiginleg með áfengi og ólöglegu vímuefnunum. Það er auðvelt að sjá fyrir sér að vímumeningin er frjór jarðvegur fyrir fíkniefnaneyslu. Það er mikilvægt að gera sér ljóst þetta samhengi, bæði fyrir foreldra, kennara, félagsráðgjafa og alla sem tengjast ungmennum. Og ekki síst stjórnámamenn.

NVC mælir með

- að áhrif áfengisneyslu verði sett á dagskrá í heilbrigðismálaráðu-neytum Norðurlanda, jafnt í skólum sem á heimilum.
- rannsóknum sem kanna afstöðu ungmenna til ólöglegra fíkniefna og vímuefna almennt séð frá víðara sjónarhorni.
- kerfisbundnum norrænum rannsóknum á vímuefnaneyslu ungmenna án þess að einblína á harða neyslu. Það mun veita gagnlegar upplýsingar sem má nota í forvarnarstarfi.
- samanburðarrannsóknum sem varpa ljósi á mikilvægi innbyrðis stöðu hinna ólíku vímuefna á vímuefnaneyslu ungmenna. Þær geta líka varpað ljósi á hvaða hlutverki menningar- og eftirlitsstefna samfélagsins hefur á fíkniefnaneyslu.

Ólögleg fíkniefni koma og fara, tískustraumar í unglingamenningu breytast og nýjar kynslóðir taka við af gömlum. Að öðlast grundvallar-skilning á því hvernig áfengi og fíkniefni virka, um áhrif og afleiðingar þeirra til skemmri og lengri tíma eru nánast mannréttindi – og í nánustu framtíð er þetta fræðsla sem aldrei verður hægt að fá sig fullsaddan af. Um leið er því svo

varið að sú fræðsla sem unglingar fá, til dæmis í skólunum, er bara lítið hluti alls þess áreitis og þeirra upplýsinga sem móta sjálfsmýnd unglunga, um vímuefni og um afstöðu þeirra til vímuefna. Markku Soikkeli frá heilbrigðis- og velferðarstofnuninni (Institutet för hälsa och välfärd (THL)) í Finnlandi minnir okkur á einmitt þetta. Enginn breytir um lífsstíl einungis vegna fræðslu. Hins vegar er fræðsla nauðsynleg til að hafa áhrif á menningu og afstöðu fólks – og á þann hátt að lokum lífsstíl þess.

NVC mælir með

- að tekið sé með festu á verk-efninu að miðla fræðslu til unglunga um vímuefni og áhrif þeirra – og að gæta þess að gleyma ekki nýjum fíkniefnum sem sífellt eru að bætast við á markaðinn. Bæði innihald og fræðsluform þarf að henta unglingum. Einkum eru gagnvirkar upplýsingalausnir á netinu og í samfélagsmiðlum við hæfi til að ná til unglunga.

Oft er bent á skólana sem mikilvægan vettvang forvarnarstarfs í vímuefnamálum. Það tengist því að forvarnir snúast um «að vera feti framar» og þar telja börn og unglingar sig vera mikilvægan markhóp. Í gegnum skólana má ná til allra. Hvaða vímuvarnir eiga sér stað í skólunum í raun er lítið vitað um. Margt bendir hins vegar til þess að úrræði sem krefjast mikilla fjárútláta séu ekki valin á kostnað einfaldari lausna.

NVC mælir með

- úrræðum sem bæði hafa nemendur með í ráðum við mótun kennslu og við fræðslu til jafnaldra eða nemendahópa sem eru þeim yngri. Úrræðin eiga líka að vera eðlilegur þáttur heilsu-

gæslunnar í skólanum, í félagsstarfi meðal unglunga, þegar rætt er um vinnuumhverfi og svo framvegis. Leggja ber áherslu á svona úrræði fremur en stök úrræði og herferðir.

Hver eru áhrif fræðslunnar? Nær fræðslan til unglunga? Rannsóknir á áhrifum rannsókna mæla oft skammtímaáhrif herferða og fræðslu – fyrir og eftir þátttöku unglunga í fræðslunni eða upplýsingum úr herferðum.

Hilde Pape og Ingeborg Rossow, báðar fræðimenn við norsku vímurannsóknastofnunina (Statens institutt for rusforskning (SIRUS)), benda á veikleika við rannsóknir á

áhrifum úrræða í skólum. Þær sakna góðra endurtekinna rannsókna, það er að segja rannsókna sem eru framkvæmdar til að athuga hvort sama niðurstaða fáiist við nýja mælingu á áhrifum. Einnig þarf að grípa til úrræða í daglegu skólastarfi.

NVC mælir með

- að áhrif fræðslu séu skoðuð frá víðtækara sjónarhorni en í dag
- að fræðslan sé endurskoðuð reglulega með tilliti til tengingar við nútímann og hentugleika fyrir unglunga
- að Norðurlöndin framkvæmi rannsóknir til að tryggja raunsannari mynd af virkum leiðum í baráttunni gegn vímuefnanotkun

Kohteena nuoret ja huumeet

Mitä pohjoismainen tutkimus kertoo syistä, jotka saavat nuorison käyttämään laittomia huumausaineita? Pohjoismaiden ministerineuvosto tilasi asiasta selvityksen Pohjoismaiselta hyvinvointikeskukselta (NVC). Kim Møller ja Jakob Demant, jotka työskentelevät tutkijoina Aarhusin yliopiston yhteydessä toimivassa huumausainekeskuksessa (Center for rusmiddelforskning) Tanskassa, ryhtyivät toimeksiannostamme keräämään tutkimukseen perustuvaa tietoa siitä, miksi Pohjoismaiden nuoret alkavat käyttää laittomia päihteitä. Tutkijoiden laatima raportti perustuu yli 300:aan aihetta käsittelevään julkaistuun artikkeliin ja raporttiin ajanjaksolta 1990 - 2010. Käsillä olevan julkaisun tieto-osio perustuu muun muassa kyseiseen raporttiin. Laittomilla päihteillä tarkoitamme ensisijaisesti kannabista, amfetamiinia, kokaiinia, ekstaasia ja heroiniä, emme niinkään nikotiinia ja alkoholia. Nuorten nikotiinin ja alkoholin käyttöä ei kuitenkaan voi sivuuttaa, koska päihteiden käyttö alkaa usein juuri niistä. Ajanjaksolla 1995 - 2007 kannabista kokeilleiden 15–16-vuotiaiden määrä on Norjaa ja Islantia lukuun ottamatta lisääntynyt Pohjoismaissa tuntuvasti. Pohjoismaiden väliset erot ovat huomattavia. Eurooppalaisessa vertailussa kyseistä ikäluokkaa edustavat tanskalaisnuoret ovat kannabiksen käytön osalta kärkeillä, kun taas muut Pohjoismaat sijoittuvat aivan vertailun häntäpäähän. Tanskassa kannabiksen käyttö on kuitenkin 15–34-vuotiaiden ryhmässä jonkin verran muuta Eurooppaa vähäisempää. Tanskaa lukuun ottamatta Pohjoismaiden nuoret aikuiset käyttävät kannabista eurooppalaisittain verrattain harvoin.

Pohjoismaisessa tutkimuksessa on analysoitu etenkin päihteiden intensiivistä käyttöä (ts. väärinkäyttöä). Tehdyn tutkimuksen fokus ei vastaa kansallisten tilastojen tukemaa tosiasiaa, että hyvin harvat huumausainekokeilut johtavat pitkäaikaiseen väärinkäyttöön. Verrattain harvinaiseen intensiiviseen päihteiden käyttöön kiinnitetään siis paljon huomiota, kun taas satunnaiset huumausainekokeilut eivät herätä suhteessa yhtä paljon kiinnostusta tutkijoiden ja päättäjien keskuudessa.

Käsitteillä kokeilukäyttö, tilannekohtainen käyttö ja hallittu käyttö kuvataan sellaista päihteiden vähemmän intensiivistä käyttöä, jota ei voida suoranaisesti nimittää systemaattiseksi väärinkäytöksi. Møllerin ja Demantin raportissa kuvataan näitä suhteellisen vähän tutkittuja osa-alueita nimenomaan siksi, että nuorten satunnaisesta päihteiden käytöstä ja huumausainekäytön aloittamisesta kaivataan lisää tietoa. Näitä näkökulmia kartoittavat tutkimukset tuottavat etenkin ennalta ehkäisevän työn ja huumausainepoliittisen sääntelyn kannalta tärkeää tietoa.

Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen suosituksia

Nuoret kokeilevat vain harvoin hasista, amfetamiinia, kokaiinia tai muita laittomia päihteitä, elleivät he ole käyttäneet niitä ennen alkoholia. Päihtyminen on yhteistä alkoholin ja huumausainekäytölle ja onkin helppo todeta, että päihdekulttuuri luo kasvualustan huumausainekäytölle. Niin vanhempien, opettajien, sosiaalityöntekijöiden (ym. nuorten kanssa tekemisissä olevien henkilöiden)

kuin myös poliittisten päättäjien on tiedostettava tämä yhteys.

NVC suosittelee,

- että alkoholin käyttöön aletaan kiinnittää aiempaa enemmän huomiota Pohjoismaiden sosiaali- ja terveysministeriöissä sekä kouluissa että kodeissa
- että käynnistetään tutkimustyö, jossa selvitetään aiempaa laajemmin nuorten suhtautumista aineisiin ja päihteisiin
- että Pohjoismaissa aletaan järjestelmällisesti tutkia nuorten päihteiden käyttöä niin, ettei tutkimusten keskipisteenä ole päihteiden vakava väärinkäyttö. Näin saadaan arvokasta tietoa huumehaittoja ennalta ehkäisevää työtä varten
- että tehdään vertailevaa tutkimusta, joka valottaa yksittäisten päihteiden keskinäisen aseman merkitystä nuorten päihteiden käytössä. Sen avulla voidaan myös selvittää, mikä on yhteiskunnassa vallitsevan kulttuurin ja harjoitetun kontrollipolitiikan rooli huumausaineiden käyttöä ajatellen.

Laittomien huumausaineiden kirjo vaihtelee nuorisokulttuurin suuntausten mukaan uusien sukupolvien korvatussa edeltäjänsä. Perusteellisen tiedon saaminen alkoholin ja huumausaineiden käytön lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutuksista ja seurauksista lukeutuu miltei ihmisoikeuksiin. Tällaista tietoa ei pystytä lähitulevaisuudessa tuottamaan riittävästi. Kuten Markku Soikkeli Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL) huomauttaa, ei nuori luo käsitystä omasta itsestään ja suhtautumisestaan päihteisiin vain esimerkiksi koulussa saamansa tiedon pohjalta. Nuorten käsityksiin päihteistä vaikuttavat kaikki yhteiskunnan eri alueilta lähtöisin olevat vaikutteet ja tieto. Kukaan ei uutta tietoa saatuaan muuta

elintapojaan välittömästi. Sen sijaan tieto on välttämätöntä, sillä sen avulla voidaan vaikuttaa kulttuuriin ja ihmisten asenteisiin – ja viime kädessä ihmisten elintapoihin.

NVC suosittelee,

- että päihteitä ja päihteiden vaikutuksia koskevan tiedon välittämiseen nuorille suhtauduttaisiin vakavasti ja ettei myöskään unohdettaisi markkinoille tavan takaa ilmestyviä uusia aineita. Tiedon on oltava sekä sisällöltään että esitysmuodoltaan ajantasainen ja suunniteltu nuoria kiinnostavaksi. Nuoriin saa parhaiten yhteyttä käyttämällä apuna etenkin Internetin vuorovaikutteisia tietoteknisiä ratkaisuja ja sosiaalista mediaa.

Usein korostetaan koulun asemaa päihteiden käyttöä ehkäisevän toiminnan tärkeänä näyttämönä. Ennaltaehkäisevän toiminnan peruseriaatteena on «ennakointi», jossa keskeisenä kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret. Koulun välityksellä pystytään tavoittamaan lähes kaikki lapset ja nuoret. Tietoa kouluissa tehtävästä päihteiden käytön ennaltaehkäisystä on varsin vähän. Moni seikka viittaa kuitenkin siihen, että yksinkertaisia ennaltaehkäisyn malleja suositaan koulun voimavaroja vaativien kustannuksella.

NVC suosittelee

- sellaisia toimenpiteitä, joiden puitteissa oppilailla on sekä mahdollisuus osallistua opetus-suunnitelmien laatimiseen että välittää tietoa ikätovereilleen tai itseään nuoremmille oppilasryhmille. Toimenpiteiden on oltava luonnollinen osa kouluterveydenhoitoa, nuorten keskuudessa tapahtuvaa sosiaalityötä, työympäristöön liittyviä

keskusteluja jne. Etusija on annettava tämäntyyppisille toimenpiteille yksittäisten toimenpiteiden ja kampanjoiden asemesta.

Minkälainen vaikutus tiedolla on? Tavoittaako tieto nuoret? Tiedon vaikutusta koskevat tutkimukset mittaavat usein kampanjoiden ja opetussuunnitelmien lyhyen aikavälin vaikutuksia tarkastelemalla nuorten käyttäytymistä ennen kampanjaa ja vertaamalla sitä kampanjan jälkeiseen käyttäytymiseen. Hilde Pape ja Ingeborg Rossow, jotka molemmat työskentelevät Norjan valtion päihdetutkimuslaitoksessa (SIRUS), kertovat koulutoimenpiteiden vaikutusten tutkimuksessa esiintyvistä heikkouksista. He peräänkuulutta-

vat laadukkaita toistotutkimuksia eli tutkimuksia, joiden avulla selvitetään, ovatko vaikutukset muuttumattomat kun toimenpiteiden vaikutus arvioidaan uudelleen. Ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä tulee soveltaa myös koulujen normaalissa arjessa.

NVC suosittelee,

- että tiedon vaikutusta on tarkasteltava nykyistä pidemmästä ja laajemmasta näkökulmasta
- että tietoa päivitetään säännöllisesti, jotta se vastaa nykyhetkeä ja kiinnostaa nuoria
- että Pohjoismaat käynnistävät tutkimuksia ja varmistavat niiden avulla saavansa aiempaa täsmällisemmän kuvan siitä, mistä toimenpiteistä on hyötyä päihteiden käyttöä ehkäisevässä työssä.

Skribenterne fra Nordens Velfærdscenter

Gerd Vidje
Redaktør og journalist.
Frilans, for tiden
tilknyttet NVC.
Bioingeniør, journalist,
kommunikasjon og
ledelse.

Lasse Winther
Wedner Informations-
medarbejder,
cand.it og bachelor
i engelsk.
Varetager opgaver af
informationsmæssig og
journalistisk karakter,
herunder redaktionelt
arbejde, layout,
website, oversættelse
og IT-opgaver.

Magnus Gudnason
Akademisk med-
arbejder, cand.mag
i dansk og engelsk
samt translator.
Udfører diverse
informationsmæssigt
og journalistisk
arbejde, herunder
redaktionelt arbejde, simultantolker,
oversætter, og opretholder NVCs
kontaktnet.

Nina Karlsson
Projektmedarbetare,
politices magister.
Jobbar med olika
projekt främst på
alkohol- och drog-
området vid kontoret
i Helsingfors.

Helena Lagercrantz
Informationsansvarig,
journalist, kandidat-
examen från
Kulturvetarlinjen.
Koordinerande
informationsansvar för
Nordens Velfärdscenter.

Martina Lybeck
Projektmedarbetare,
politices magister
i sociologi.
Assisterar med diverse
projekt främst på
alkohol- och drog-
området vid kontoret
i Helsingfors. Upp-
gifterna innefattar information,
arrangemang, administration och
koordination av olika uppgifter.

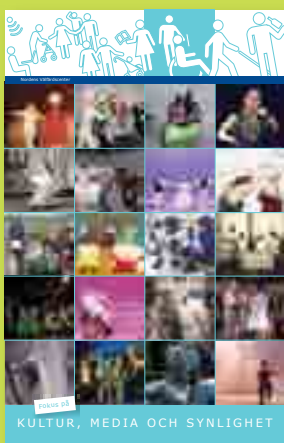
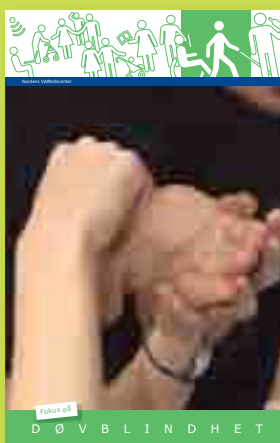

Pia Rosenqvist
Institutionsledare,
politices magister.
Leder arbetet på
alkohol- och drog-
området vid NVC.

Julius von Wright
Journalistikstuderande
studentmedarbetare.
Assisterar med
informatörsuppgifter
och projekt på alkohol-
och drogområdet vid
kontoret i Helsingfors.

Nordens Velfärdscenter har tidigare gett ut följande temahäften:

Temahäftena «Fokus på ungdom utanför» och «Fokus på nordisk handikappolitik» är också översatta till engelska.

Samtliga temahäften kan laddas ner i pdf-format via www.nordicwelfare.org eller beställas i tryckt format via info@nordicwelfare.org.

www.nordicwelfare.org

Nordens Välfärdscenter

Nordens Välfärdscenter – en institution under Nordiska ministerrådet

Vi arbetar för att belysa olika aspekter och stimulera utvecklingen av den nordiska välfärdsmodellen.

Vårt arbete syftar till att främja inkludering av utsatta grupper, likabehandling, social solidaritet samt tillgänglighet och kvalité i fråga om samhällets tjänster.

Nordens Välfärdscenters tre huvuduppgifter:

Kunskap

Vi samlar och sammanställer erfarenheter från de nordiska länderna inom det välfärdspolitiska området.

Vidareföring

Vi sprider kunskap och erfarenheter av goda exempel via våra aktiviteter och nätverk.

Dialog

Vi skapar dialog mellan politiker, forskare och praktiker.

Vi arbetar med följande områden:

- Alkohol- och drogfrågor
- Arbetsinkludering
- Dövblindfältet
- Funktionshinderfrågor
- Social service
- Välfärdsmodellen
- Välfärdsteknologi

Vår organisation

Institutionens huvudkontor ligger i Stockholm och dotterinstitutionerna i Danmark och Finland.

Nordens Välfärdscenter leds av en styrelse med representanter från de fem nordiska länderna. Styrelsen utses av Nordiska ministerrådet.

Till vår verksamhet har vi knutit nordiska institutions- och expertnätverk. Deras uppgift är att förankra vårt arbete i praktiken och att vidareföra resultat till beslutsfattare och praktiker.

En viktig del av vårt arbete sker internationellt. Vi samarbetar med internationella aktörer inom social- och hälsoområdet, bland annat EU, Europarådet och FN.